

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

БАКАЛАВР

Кафедра політичних наук і права



ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету урбаністики та  
просторового планування

/ А.М. Мамедов /

19 червня 2021 року

НАВЧАЛЬНА РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Трудове право»

(назва навчальної дисципліни)

шифр	назва спеціальності
081	Право
	назва спеціалізації
	Будівельне та містобудівне право

Розробники

Машков К.Є., к.ю.н.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політичних наук і права

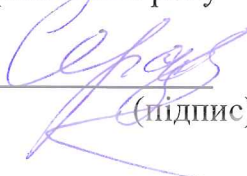
протокол №12 від 19 червня 2021 року

Завідувач кафедри  (Перегуда Є.В.).

Схвалено науково-методичною комісією спеціальності (НМКС):  
"Право"

Протокол №3 від 18 червня 2021 року

Голова НМКС

 (Сердюк Н.А.)  
(підпис) (прізвище та ініціали)

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

**БАКАЛАВР**

Кафедра політичних наук і права

**«ЗАТВЕРДЖУЮ»**

Декан факультету урбаністики та  
просторового планування

\_\_\_\_\_ / **А.М. Мамедов** /  
19 червня 2021 року

**НАВЧАЛЬНА РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ**

«Трудове право»

(назва навчальної дисципліни)

<b>шифр</b>	<b>назва спеціальності</b>
<b>081</b>	<b><i>Право</i></b>
	назва спеціалізації
	<b>Будівельне та містобудівне право</b>

Розробники

Машков К.Є., к.ю.н.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політичних наук і права

протокол №12 від 19 червня 2021 року

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_ ( *Перегуда Є.В.* ).

Схвалено науково-методичною комісією спеціальності (НКМС):  
"Право"

Протокол №3 від 18 червня 2021 року

Голова НКМС \_\_\_\_\_ ( *Сердюк Н.А.* )  
(підпис) (прізвище та ініціали)

**ВИТЯГ З НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ 2023-2024 рр.**

шифр	Бакалавр ОПП	Форма навчання: <b>денна</b>										Форма контролю	Семестр	Відмітка про погодження
	Назва спеціальності (спеціалізації)	на Кредитів	Обсяг годин					Кількість індивідуальних робіт						
			Всього	аудиторних			КП	КР	РГ	р				
				Разом	у тому числі									
			Л	Лр	Пз									
081	Право (Будівельне містобудівне право) та	6	180	90	46		44		1			I	5	

## Мета та завдання навчальної дисципліни

Трудове право регулює відносини праці на усіх підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності та виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, що працюють за трудовим договором у домашньому господарстві громадян; визначає порядок і умови прийняття на роботу, переведення на іншу роботу, припинення трудового договору, тривалість робочого часу і часу відпочинку, порядок надання відпусток, гарантії і компенсації для працівників, підстави і умови матеріальної відповідальності працівників та роботодавців; конкретизує основні засади реалізації конституційного права працівників на охорону життя і здоров'я упродовж трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці; регулює порядок розгляду трудових спорів, питання щодо оплати праці, трудової дисципліни; встановлює порядок нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, державного нагляду за охороною праці.

*Метою* навчальної дисципліни є формування у студентів здатностей працювати з нормативно-правовими актами в галузі трудового законодавства, судової практики та застосування їх у конкретних життєвих ситуаціях; формування правосвідомості і правової культури у майбутніх юристів.

Основними *завданнями* навчальної дисципліни «Трудове право» є: вивчення студентами основних понять, принципів та інститутів трудового права; набуття навичок роботи з нормативними актами; вивчення підстав та умов виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин; вміння вирішувати практичні ситуації у сфері правового регулювання трудових правовідносин; вміння знаходити причини виникнення трудових спорів; ознайомлення зі способами захисту трудових прав.

## Компетенції студентів, що формуються в результаті засвоєння дисципліни

Код	Зміст	Результати навчання
ЗК2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми. ПРН5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю. ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему. ПРН8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного і всебічного встановлення певних обставин. ПРН12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло. ПРН13. Пояснювати
ЗК3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності	
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	
ЗК12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.	
СК3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.	
СК4	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.	
СК7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів трудового	

	права	характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
СК8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.	
СК10	Знання і розуміння соціальної природи трудових відносин та їх правового регулювання.	ПРН15. Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
СК11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти	
СК12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.	ПРН21. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.
СК13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.	ПРН22. Самостійно підготувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.
СК14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.	ПРН23. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.
СК15	Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.	
ДСК2	Здатність здійснювати аналіз, тлумачення та застосування норм національного та міжнародного законодавства та судової практики в сфері регулювання будівельної та містобудівної діяльності.	
ДСК4	Здатність розуміння потреби підтримання правопорядку у будівельній і містобудівній сфері з урахуванням підвищеної техногенної безпеки об'єктів будівництва.	

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

**знати:**

- зміст основних правових понять (колективний договір, трудовий договір, оплата праці, трудова дисципліна, матеріальна відповідальність, робочий час, час відпочинку, охорона праці, трудові спори);
- зміст трудового законодавства;
- основні наукові дослідження з проблем трудового права та узагальнення судової практики;
- міжнародні та європейські стандарти у сфері праці;
- основні сучасні проблеми функціонування і розвитку правових явищ в сфері трудових правовідносин й інших суспільних відносин, пов'язаних з трудовими та шляхи їх вирішення.

**вміти:**

- застосовувати поняття та категорії у процесі підготовки до занять з цієї дисципліни, під час семінарських занять та виступів на засіданнях наукових гуртків, науково-практичних конференцій, для написання наукових робіт, а також у юридичній практиці;

- користуватися офіційними правовими виданнями та чинними нормативно-правовими актами з трудового права;
- виявляти проблеми функціонування та розвитку правових явищ пропонувати шляхи та способи їх розв'язання;
- визначати, обґрунтовувати і захищати свої права, які виникають на підставі трудових відносин;
- складати та заповнювати відповідні документи, пов'язані з реалізацією людиною права на працю;
- обґрунтовувати свою позицію, спираючись на наукові аргументи;
- вирішувати конкретні правові ситуації, застосовуючи норми трудового законодавства;
- вільно орієнтуватися у загальних та спеціальних нормах при вирішенні конкретного питання (звільнення працівників, надання відпустки, притягнення до дисциплінарної, матеріальної відповідальності, у тому числі окремих категорій працівників);
- володіти навичками критичного аналізу явищ і процесів, розвитку аналітичних умінь, здатності до теоретичних узагальнень.

## МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Вивчення курсу «Трудове право» здійснюється у формі лекцій, практичних занять, самостійної роботи студентів над першоджерелами та навчально-методичною літературою, написання індивідуальних завдань (курскових робіт), модульного контролю, складання іспиту.

Лекція як провідна організаційна форма навчального процесу вводить в предметне поле трудових правовідносин, знайомить з найбільш важливими проблемами сучасної юридичної науки (світової та вітчизняної), забезпечує системність знань. Наявність конспекту лекцій допоможе студентам здобути цілісні знання з опорою на новітні досягнення світової та вітчизняної соціогуманітарної науки. Викладач постійно оновлює, доопрацьовує, систематизує лекційний матеріал, подає його в навчально-орієнтованій інтерпретації.

Практичне заняття – колективна форма аудиторних занять, активний метод перевірки знань, якому передують лекція і самостійне опрацювання студентами міжнародного законодавства та законодавства України, практики його застосування, посібників, підручників, поточних публікацій в друкованих та електронних ЗМІ, власного конспекту лекцій. Під час семінарів студенти виступають з підготовленими доповідями, беруть участь в обговоренні інших доповідей (дискусії), формулюють запитання, виступають з рецензіями, висловлюють власні оцінки, погляди, демонструють вміння та навички правового аналізу новітніх суспільно-правових процесів та явищ.

Плани семінарських занять для студентів денної форми навчання спеціальності 081 «Право» охоплюють 17 тем з курсу «Трудове право» і розраховані на 44 години практичних занять. Кожна тема містить окремі питання, висвітлення яких розкриває конституційно-правову проблему в цілому. Плани семінарів не дублюють лекційного курсу, а розширюють, конкретизують і доповнюють його.

Для підготовки кожної теми семінарів студентам пропонується список рекомендованої літератури, опрацювання якої дозволить ґрунтовно опанувати відповідну проблематику. Рекомендованою літературою можна скористатися на Освітньому сайті КНУБА, в читальному залі бібліотеки КНУБА, в навчально-методичному кабінеті кафедри політичних наук і права (ауд. 432). Крім того, бібліотека та навчально-методичний кабінет володіють розгалуженими фондами періодичних видань, ознайомлення з якими допоможе студентам актуалізувати отримані юридичні знання, зокрема вникнути в український правовий вимір.

Під час роботи на семінарі студенти повинні продемонструвати свої знання вільно оперуючи засвоєним понятійно-категоріальним апаратом з трудового права.

Високу оцінку студент отримує тоді, коли системно логічно висвітлює навчальну проблему своїми словами, користуючись власним конспектом та відповідними записами.

Перші доповіді з питань семінару варто розраховувати на 10-15 хв., як правило, з трибуни перед аудиторією. Подальше обговорення доповіді включає такі форми участі в семінарі: доповнення, запитання, зауваження, побажання, розгорнута оцінка. Регламент участі в обговоренні доповіді – до 5 хв.

Консультації з дисципліни проводяться керівником курсу щотижнево в ауд. 431 Центрального корпусу КНУБА.

## ЗМІСТ КУРСУ

### МОДУЛЬ 1.

## ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА. ПРАВОВІДНОСИНИ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ. ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ

### Змістовий модуль I

#### Загальнотеоретичні положення трудового права

#### ТЕМА 1.

#### ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ФУНКЦІЇ, СИСТЕМА ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Становлення і розвиток трудового права.

Поняття трудового права як самостійної галузі права. Предмет правового регулювання трудового права. Загальна характеристика суспільних відносин, які складають предмет трудового права.

Метод правового регулювання трудових відносин та його ознаки. Державно-нормативний метод правового регулювання. Локально-договірний метод. Єдність і диференціація трудового права.

Функції трудового права. Зміст соціальної, захисної та виробничої функцій трудового права.

Місце трудового права в національній системі права України. Взаємозв'язок і розмежування трудового права з іншими галузями системи права України (конституційним, цивільним, адміністративним, правом соціального забезпечення).

Система трудового права. Загальна та Особлива частини трудового права. Інститути трудового права. Співвідношення системи трудового права і системи трудового законодавства.

Предмет і система науки трудового права. Значення науки трудового права в реформуванні трудового законодавства.

Тенденції розвитку трудового права у сучасних умовах. Адаптація трудового законодавства України до принципів міжнародного та європейського трудового права.

Система і основні завдання навчальної дисципліни «Трудове право».

#### Практичне заняття

1. Трудове право - одна із галузей права України
2. Поняття трудового права України
3. Суспільні відносини, що складають предмет трудового права України
4. Методи трудового права України
5. Функції трудового права України
6. Система трудового права та трудового законодавства України
7. Трудове право в системі права України
8. Поняття та система науки трудового права України

#### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL:



[http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове право Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf)

3. Актуальні проблеми трудового права України: колективна монографія / О. А. Золотарьова та ін.; за заг. ред. О. А. Золотарьової. – Одеса: Негоціант, 2009. – 121 с.
4. Лаврінченко О. В. Актуальні питання теорії трудового права в контексті сучасного розвитку правової системи України / О. В. Лаврінченко. – Донецьк: Вебер, Донецька філія, 2007. – 428 с.
5. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права / П. Д. Пилипенко. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 1999. – 214 с.
6. Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні / за ред. Я. М. Шевченко. – Х.: Консум, 1999. – 272 с.
7. Щербина В. І. Функції трудового права / В. І. Щербина. – Д.: Академія митної служби України, 2007. – 426 с.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

8. Конституція України; прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст.144.

### **ТЕМА 2.**

#### **ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Загальна характеристика принципів трудового права України. Поняття принципів трудового права України. Характерні риси принципів трудового права. Конституційні принципи трудового права України.

Підходи до визначення принципів трудового права України. Принципи, які висловлюють політику держави у сфері правового регулювання ринку праці та ефективної зайнятості. Принципи, які визначають встановлення умов праці. Принципи, які визначають застосування праці працівників. Принципи, які відтворюють головні напрямки правової політики у сфері охорони здоров'я та захисту прав працівників. Принципи трудового права України за Кодексом законів про працю України. Свобода праці – один із основних принципів трудового права України.

#### **Практичне заняття**

1. Поняття принципів трудового права України
2. Характерні риси принципів трудового права України
3. Конституційні принципи трудового права України
4. Підходи до визначення принципів трудового права України та їх характеристика
5. Свобода праці – один із основних принципів трудового права України

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).

2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове право Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).
3. Актуальні проблеми трудового права України: колективна монографія / О. А. Золотарьова та ін.; за заг. ред. О. А. Золотарьової. – Одеса: Неогоціант, 2009. – 121 с.
4. Лавриненко О. В. Проблемы и особенности реализации принципов и норм трудового права в законодательстве о службе в органах внутренних дел Украины: монография / О. В. Лавриненко. – Донецк: Ноулідж, Донец. отдние, 2010. – 472 с.
5. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України: монографія / О. Я. Лаврів. – Івано-Франківськ, 2008. – 216 с.
6. Лавріненко О. В. Принцип єдності й диференціації правового регулювання соціально-трудова відносин у системі галузевих принципів трудового права України: монографія / О. В. Лавріненко. – Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2010. – 358 с.
7. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права / П. Д. Пилипенко. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 1999. – 214 с.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

8. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
9. Європейська соціальна хартія (переглянута) ETS № 163 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 51. – Ст. 397.
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. // Офіційний вебсайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042)

### **ТЕМА 3.**

#### **ДЖЕРЕЛА ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Поняття джерел трудового права України. Види та особливості джерел трудового права. Нормативно-правові акти, локально-правові акти, акти договірної характеру (генеральна, галузеві та регіональні угоди). Акти, що сприяють правильному й однаковому застосуванню трудового законодавства.

Нормативно-правовий договір, судовий прецедент, міжнародно-правовий акт як особливі види джерел трудового права. Конвенції і рекомендації Міжнародної організації праці.

Класифікація джерел трудового права.

Принципи системи джерел трудового права.

Конституція України як основне джерело трудового права. Кодекс законів про працю та його структура.

Нормативно-правові акти, що регулюють трудові правовідносини: Цивільний та Господарський кодекси України, закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови, накази, інструкції Кабінету Міністрів України, правила, положення та інструкції Міністерства соціальної політики України та інших міністерств і відомств, акти органів місцевого самоврядування, центральних профспілок.

Генеральні, міжгалузеві та тарифні угоди.

Особливості правових актів Конституційного Суду України у системі джерел трудового права. Постанови Пленуму Верховного Суду України. Рішення Верховного Суду України. Значення судової практики для правового регулювання трудових відносин.

Локальні правові норми трудового права. Суб'єкти локальної нормотворчості.

Дія нормативних актів трудового права у часі, просторі та за колом осіб. Сфера дії трудового законодавства.

### Практичне заняття 1

1. Поняття та види джерел трудового права України
2. Конституція України як основне джерело трудового права
3. Кодекс законів про працю як джерело трудового права
4. Міжнародні акти регулюють трудові відносини.
5. Місце актів судової влади в системі джерел трудового права.
6. Інші акти, що регулюють трудові правовідносини.
7. Локальні правові норми трудового права.
8. Дія нормативних актів трудового права у часі, просторі та за колом осіб

### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Актуальні проблеми трудового права України: колективна монографія / О. А. Золотарьова та ін.; за заг. ред. О. А. Золотарьової. – Одеса: Негоціант, 2009. – 121 с.
4. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д. М. Величко. – Х., 2008. – 186 с.
5. Венедіктов С. В. Правове регулювання трудових відносин: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посібник / С. В. Венедіктов. – К.: Алерта, 2012. – 367 с.
6. Вісьтак М. Я. Міжнародно-правові акти в системі джерел трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / М. Я. Вісьтак. – Львів, 2012. – 176 с.
7. Волвенко П. В. Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / П. В. Волвенко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 24 с.
8. Жигалкін П. І. Судова практика та її значення для регулювання відносин у сфері праці: монографія / П. І. Жигалкін, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: Вид-во ФІНН, 2008. – С. 19
9. Кіт О. Акти судів загальної юрисдикції як джерела трудового права / О. Кіт // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 59. – С. 258–265.
10. Костюк В. Л. Джерела трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / В. Л. Костюк. – К. – 2000. – 151 с.
11. Костюк В. Л. Джерела трудового права: поняття, особливості, принципи ієрархічності / В. Л. Костюк // Публічне право. – 2015. – № 4 (20). – С. 207–213.
12. Костюк В. Л. Міжнародні договори у системі джерел трудового права: науково-теоретичний підхід / В. Л. Костюк // Науковий вісник Ужгородського національного

університету. Серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 31. – Т. 2. – С. 65–68.

13. Костюк В. Л. Місце Конституції України в контексті новітньої кодифікації трудового законодавства: науково-правовий аспект / В. Л. Костюк // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 1(1). – С. 135–141.

14. Лукаш С. С. Співвідношення централізованого і локального регулювання трудових відносин в умовах ринкової економіки: монографія / С. С. Лукаш. – Х.: ФІНН, 2010. – 366 с. 91

15. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.02 / М. В. Мазур; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 20 с.

16. Мойсей С. В. Міжнародно-правові акти як джерело трудового права України / С. В. Мойсей // Науково-практична Інтернет-конференція 25.02.2016. – К. – Секція № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalactivity.com.ua/index>

17. Момоток О.М., Шелдагаєва А.В. Локальні нормативно-правові акти та їх місце в системі джерел трудового права. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2013. №2. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu\\_2013\\_2\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2013_2_10) (дата звернення: 01.01.2017).

18. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук.: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / Н. М. Пархоменко. – К., 2009. – С. 24.

19. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел трудового права України: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Д. Ю. Хорошковська. – К. – 2006. – 194 с.

20. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія / О. М. Ярошенко. – Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. – 456 с.

### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

21. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

22. Кодекс законів про працю, затверджений Законом № 322-VIII від 10 грудня 1971 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

23. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015)

24. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043)

25. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042)

26. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

27. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>

28. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр>
29. Про профспілки, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>
30. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
31. Про колективні договори і угоди: Закон України від 1 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
32. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
33. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>
34. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 //Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>
35. Про практику застосування судами законодавства про оплату праці: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. № 13 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-99>.
36. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 // Офіційний вебсайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>.
37. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 р. № 14 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>.
38. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-1/98 від 9 липня 1998 р. за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна 93 «законодавство») // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>
39. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-7/99 від 9 лютого 1999 р. за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99>.

## **Змістовий модуль II**

### **Трудові правовідносини та їх суб'єкти**

#### **ТЕМА 4.**

#### **ПОНЯТТЯ, СКЛАД ТА ВИДИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН. СУБ'ЄКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА**

Поняття трудових правовідносин, їх особливості і ознаки. Передумови виникнення трудових правовідносин: наявність правової норми правосуб'єктність (правоздатність і дієздатність) учасників трудових правовідносин наявність юридичного факту.

Характеристика норм трудового права як передумови виникнення трудових правовідносин.

Трудова правоздатність і трудова дієздатність – друга необхідна передумова виникнення трудових правовідносин. Юридичні факти як підстави виникнення, зміни і припинення трудових правовідносин.

Елементи трудових правовідносин: об'єкт, зміст та суб'єкти трудових правовідносин. Види трудових правовідносин. Індивідуальні та колективні трудові правовідносини.

Поняття і класифікація суб'єктів трудового права. Основні суб'єкти трудового права – працівник та роботодавець (уповноважений ним орган).

Поняття та повноваження трудових колективів, їх класифікація. Поняття профспілок, їх завдання і функції.

Зміст трудових правовідносин. Характеристика прав та обов'язків суб'єктів трудових правовідносин. Характер трудових правовідносин.

#### **Практичне заняття.**

1. Поняття трудових правовідносин та умови їх виникнення
2. Правосуб'єктність учасників трудових правовідносин
3. Працівник як суб'єкт трудових правовідносин
4. Роботодавці як суб'єкти трудових правовідносин
5. Статус трудового колективу як суб'єкта трудових правовідносин
6. Професійні спілки як суб'єкти трудових правовідносин
7. Державні органи як суб'єкти трудового права

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Бондарчук Я. О. Документи профспілок як джерело вивчення становлення системи соціально-трудова відносин у незалежній Україні: монографія / Я. О. Бондарчук. – К.: Наукова думка, 2015. – 242 с.
4. Венедіктов С. В. Правове регулювання трудових відносин: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посібник / С. В. Венедіктов. – К.: Алерта, 2012. – 367 с.
5. Венедіктов С. В. Теоретико-правові засади сучасної концепції трудового правовідношення в Україні: монографія / С. В. Венедіктов. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 224 с.

6. Гончарова К. В. Правовий статус державних органів – суб'єктів трудового права / К. В. Гончарова // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 354–360.
7. Держава та її органи як суб'єкти трудового права: теоретико-прикладний нарис: монографія / К. В. Гончарова, Ю. Ю. Івчук, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко; за наук. ред. О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2014. – 288 с.
8. Дороніна О. А. Проблеми та перспективи діяльності профспілок щодо забезпечення гідної праці в Україні / О. А. Дороніна // Бізнес Інформ. – 2013. – № 9. – С. 202–207.
9. Костюк В. Л. Правосуб'єктність у трудовому праві: проблеми теорії та практики: монографія / В. Л. Костюк. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2012. – 464 с.
10. Костюк В. Л. Трудовий колектив: окремі проблеми законодавчого закріплення трудової правосуб'єктності / В. Л. Костюк // Наук. зап. НаУКМА. – Серія Юрид. науки. – К.: ВДЦ НаУКМА, 2011. – Т. 116. – С. 84–86.
11. Лазор Л. Правове регулювання правосуб'єктності у сфері трудового права в ринкових умовах / Л. Лазор // Право України. – 2010. – № 12. – С. 108–113.
12. Нікіфоров В. Ю. Профспілки як суб'єкт трудового права / В. Ю. Нікіфоров // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – Вип. 27. – С. 368–373.
13. Пивовар В. Трудова дієздатність фізичної особи. *Трудове право*. 2011. №7. С. 26–29.
14. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудових правовідносин в умовах формування ринкової економіки України: дис. ... д-ра юрид. наук / П. Д. Пилипенко. – Львів, 2001. – 388 с.
15. Пилипенко П. Д. Підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин. К.: Знання, 2003. 146 с.
16. Роїна О. М. Трудові правовідносини: практичний посібник / О. М. Роїна. – К.: КНТ, 2005. – 348 с.
17. Середа О. Обов'язки роботодавця та правові наслідки їх невиконання / О. Середа // Право України. – 2002. – № 9. – С. 82–86.
18. Слюсар А. М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект: монографія / А. М. Слюсар. – Х.: ФІНН, 2011. – 335 с.
19. Слюсар А. М. Класифікація суб'єктів трудового права України / А. М. Слюсар // Вісн. Акад. прав. наук України: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – № 4 (63). – С. 195–205.
20. Тесленко В. В. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні. Профспілки, молодіжні та нові соціальні рухи / В. В. Тесленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 19(2). – С. 98–106.
21. Трудовое право и трудовой коллектив / А. В. Пятаков, А. И. Цепин; отв. ред.: Р. З. Лившиц. – М.: Наука, 1986. – 199 с.
22. Чанишева Г. І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія / Г. І. Чанишева. – Одеса: Юридична література, 2001. – 328 с.
23. Шамшина І. І. Суб'єкти трудового права: правове регулювання в умовах ринкових відносин: монографія / І. І. Шамшина. – Луганськ: Література, 2010. – 448 с.
24. Шамшина І. І. Теоретичні підходи до визначення поняття правового статусу суб'єкта у сучасному трудовому праві / І. І. Шамшина // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 55–63.
25. Швець Н. М. Проблемні аспекти трудової правосуб'єктності працівників / Н. М. Швець // Підприємництво, госп-во і право. – 2013. – № 3. – С. 64–68.
26. Щербина В. І. Правовий статус профспілок: історія і перспективи / В. І. Щербина // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 32–43.

27. Щотова Ю. Проблема правового статусу виборного органу первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі або організації / Ю. Щотова // Публічне право. – 2013. – № 1. – С. 218–225.

28. Якушев І. Правосуб'єктність в теорії трудового права України / І. М. Якушев // Право України. – 2008. – № 3. – С. 36–39.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

29. Кодекс законів про працю, затверджений Законом № 322-VIII від 10 грудня 1971 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

30. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

31. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>

32. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

33. Про профспілки, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.

34. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. у справі № 17/81-97 за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>

35. Рішення Конституційного Суду України від 18 жовтня 2000 р. у справі № 1-36/2000 за конституційними поданнями народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 8, 11, 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (справа про свободу утворення профспілок) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-00> 139

### **ТЕМА 5.**

#### **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ**

Право громадян на працевлаштування. Поняття, форми і організація працевлаштування. Поняття підходящої роботи. Особливості працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням. Особливості працевлаштування неконкурентоспроможних громадян на ринку праці. Порядок оформлення іноземцям та особам без громадянства дозволу на працевлаштування в Україні.

Поняття і форми зайнятості. Державна політика зайнятості населення.

Принципи державної політики зайнятості населення: забезпечення рівних можливостей всім громадянам в реалізації права на вільний вибір виду діяльності; сприяння забезпеченню ефективної зайнятості; координація діяльності у сфері зайнятості. Види зайнятості.

Державна служба зайнятості. Склад державної служби зайнятості. Функції державної служби зайнятості. Повноваження державної служби зайнятості.



Державні гарантії працевдатному населенню у працевдатному віці. Поняття безробітного, його правовий статус. Види безробіття. Повне безробіття. Часткове безробіття. Причини росту безробіття. Забезпечення зайнятості звільнених працівників та її гарантії. Забезпечення працевлаштування інвалідів. Розпорядження коштами Фонду загальнообов'язкового державного страхування України на випадок безробіття. Принципи страхування на випадок безробіття.

### Практичне заняття

1. Поняття, форми і організація працевлаштування.
2. Працевлаштування громадян та його форми.
3. Поняття зайнятості, її види та форми.
4. Державна політика зайнятості населення.
5. Державна служба зайнятості.
6. Правовий статус безробітного.
7. Професійна підготовка і підвищення кваліфікації працівників

### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Актуальні проблеми трудового права України: колективна монографія / кол. авт.: О. А. Золотарьова та ін.; за заг. ред. О. А. Золотарьової. – Одеса: Негоціант, 2009. – 121 с.
4. Безусий В. В. Юридичні гарантії зайнятості та працевлаштування населення / В. В. Безусий // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 255–258.
5. Ветухова І. А. Правове регулювання нетипових видів зайнятості працівників за сучасних умов / І. А. Ветухова // Пробл. законності. – 2013. – Вип. 121. – С. 93–105.
6. Венедіктов С. В. Правове регулювання трудових відносин: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посібник / С. В. Венедіктов. – К.: Алерта, 2012. – 367 с.
7. Гончарова К. В. Правовий статус державних органів – суб'єктів трудового права / К. В. Гончарова // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 354–360.
8. Гарантії в трудовому праві України: монографія / О. С. Заржицький та ін.; відп. ред. О. С. Заржицький. – Д.: Арт-Прес, 2008. – 288 с.
9. Держава та її органи як суб'єкти трудового права: теоретико-прикладний нарис: монографія / К. В. Гончарова, Ю. Ю. Івчук, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко; за наук. ред. О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2014. – 288 с.
10. Жигалкін П. І. Судова практика та її значення для регулювання відносин у сфері праці: монографія / П. І. Жигалкін, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: Вид-во ПП «ФІНН», 2008. – 544 с.
11. Коляда Т. А. Працевлаштування молоді: проблеми правового регулювання / Т. А. Коляда // Право і безпека. – 2010. – № 2. – С. 166–69.
12. Краєвська В. О. Механізми подальшого вдосконалення зайнятості вивільнених працівників / В. О. Краєвська // Пробл. законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 31–36.

13. Пилипенко П. Д. Про право зайнятості, або нові контури трудового права / П. Д. Пилипенко // Право України. – 2014. – № 6. – С. 197–207.
14. Попов С. В. Актуальні питання класифікації зайнятості в сучасних умовах / С. В. Попов // Право і безпека. – 2008. – № 7/2. – С. 85–92.
15. Попов С. В. Безробіття: його форми та види / С. В. Попов // Наукові записки. – Серія Право, економіка, гуманітарні науки. 2008. – № 1(6). – С. 50–56.
16. Трубич С. Ю. Трудовий потенціал і зайнятість населення України в умовах переходу до ринку / С. Ю. Трубич. – Тернопіль, 1996. – 198 с.
17. Юровська В. В. Правове регулювання працевлаштування безробітних в законодавстві України / В. В. Юровська // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія Право. – 2012. – Вип. 13. – С. 115–117.
18. Юшко А. М. Шляхи впровадження Закону України «Про зайнятість населення» / А. М. Юшко // Актуальні проблеми права: Зб теорія і практика: зб. наук. пр. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля, 2013. – № 26. – С. 638–644.
19. Ярошенко О. М. Державна політика у сфері зайнятості: деякі аспекти / О. М. Ярошенко // Пробл. законності. – 2009. – Вип. 101. – С. 66–72.

### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

20. Про безробіття: Конвенція МОП № 2, 1919 р. (ратифікована Верховною Радою України 4 лютого 1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993\\_143](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_143)
21. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16 листопада 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
22. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
23. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
24. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09 липня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
25. Про зайнятість населення: Закон України від 05 липня 2012 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
26. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
27. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>.
28. Про затвердження Порядку надання роботодавцями територіальним органам Державної служби зайнятості інформації про зайнятість та працевлаштування громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню: Наказ Міністерства соціальної

політики України від 16 травня 2013 р. № 271 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-13>

29. Про затвердження Положення про державну службу зайнятості: Наказ Міністерства соціальної політики України № 1543 від 15 грудня 2016 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1723-16>

## **МОДУЛЬ 2.**

### **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ТА СПОСОБИ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ НОРМ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

#### **Змістовий модуль III**

#### **Міжнародно-правове регулювання праці.**

#### **ТЕМА 6.**

#### **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ**

Поняття міжнародно-правового регулювання праці та способи впливу міжнародних норм на національне трудове законодавство. Універсальні та регіональні джерела міжнародно-правового регулювання: класифікація й загальна характеристика.

Декларації ООН у сфері забезпечення трудових прав людини (ООН, 1966 р.), Декларація тисячоліття (ООН, 2000 р.).

Мета створення Міжнародної організації праці (МОП), її основні завдання, структура і компетенція. Статут МОП. Щорічні конференції МОП. Адміністративна Рада. Міжнародне Бюро праці (МБП) та його відділення. Комітети Міжнародного Бюро праці. Видавнича діяльність МБП.

Форми правових актів, що приймаються МОП. Порядок прийняття конвенцій та рекомендацій. Ратифікація конвенцій державами-членами МОП. Сфера застосування конвенцій МОП. Загальна характеристика конвенцій і рекомендацій МОП з питань основних прав людини, зайнятості, соціальної політики, регулювання питань праці, колективних трудових відносин, умов праці, праці жінок, дітей і підлітків, осіб похилого віку. Декларація МОП про основоположні принципи і права у сфері праці 1998 р.: зміст і значення.

Європейські міжнародні акти щодо захисту соціальних прав людини. Акти Ради Європи і Європейського Союзу. Європейська соціальна хартія (переглянута) (Рада Європи, 1961 р., 1996 р.). Хартія основних прав Європейського Союзу (ЄС, 2000 р.).

Двосторонні договори України з іншими державами про працевлаштування і соціальний захист працівників.

Вплив міжнародного та європейського трудового права на розвиток трудового права України. Засоби імплементації міжнародних трудових норм у трудове право України.

#### **Практичне заняття**

1. Міжнародні стандарти праці
2. Міжнародна організація праці та її роль в удосконаленні правового регулювання відносин у сфері праці
3. Джерела міжнародно-правового регулювання праці
4. Загальна характеристика трудового законодавства інших зарубіжних держав

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове право Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).
3. Андрушко А. В. Деякі особливості регулювання трудових відносин за законодавством України та Польщі: порівняльно-правовий аспект / А. В. Андрушко // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3. – С. 191–194.
4. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – М.: Наука, 1994. – 398 с.
5. Бережной В. А. Роль Международной организации труда в механизме защиты прав и свобод в сфере труда / В. А. Бережной // Российская юстиция. – 2007. – № 3. – С. 72–74.
6. Библиотека управляющего персоналом: мировой опыт. Управление занятостью и организация трудоустройства: Обзорная информация // сост. В. И. Яровой; под ред. Г. В. Щёкина. – К.: МАУП, 1995. – 176 с.
7. Бойко Н. Д. Порівняльне трудове право / Н. Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007. – 191 с.
8. Буроменський М. В. Міжнародно-правові стандарти внутрішньодержавної демократії // Вісник Академії правових наук. – 1997. – № 2(9). – С. 12–21.
9. Буткевич В. Г. Міжнародне право: Основні галузі права / В. Г. Буткевич. – К., 2004. – 816 с.
10. Грабовська Г. М. Міжнародно-правові стандарти регулювання праці / Г. М. Грабовська, С. В. Токар // Право і суспільство. – 2015. – № 4(2). – С. 76–80.
11. Грекова М. М. Визначення поняття та ознак міжнародних трудових стандартів / М. М. Грекова // Право України. – 2008. – № 4. – С. 50–53.
12. Грекова М. М. Міжнародні трудові стандарти як основа вдосконалення трудового законодавства України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / М. М. Грекова; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2009. – 19 с.
13. Дріжчана С. В. До питання гармонізації трудового законодавства України із законодавством ЄС / С. В. Дріжчана // Держава і право. – 2008. . № 41. – С. 368–375.
14. Економіка праці і соціально-трудова відносини / М. Г. Акулов, А. В. Драбаніч, Т. В. Євась та ін. – К.: ЦУЛ, 2012. – 328 с.
15. Иванов С. А. Проблемы международного регулирования труда / С. А. Иванов. – М.: Наука, 1964. – 343 с.
16. Кабаченко М. О. Міжнародні стандарти праці: спроба визначення поняття / М. О. Кабаченко. Держава і право: збірник наукових праць. Серія Юридичні науки; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К.: Юридична думка, 2015. – Вип. 67. – 472 с.
17. Кашперук А. В. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту безробітних / А. В. Кашперук // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 1(18). – С. 1–7.
18. Києвець О. В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія // Європейські студії та право. – 2012. – № 1(5). – С. 1–9.
19. Киселев И. Я. Зарубежное трудовое право: учебник для вузов / И. Я. Киселев. – М.: Издательская группа Норма-Инфра, 1998. – 263 с.

20. Киселев И. Я. Международно-правовое регулирование труда (международные стандарты труда): учеб. пособие / И. Я. Киселев. – М., 1995. – 356 с.
21. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право: учеб. для вузов / И. Я. Киселев. – М.: Дело, 1999. – 728 с.
22. Мачульская Е. Е. Управление предприятием и трудовое право: опыт США: научно-аналитический обзор / Е. Е. Мачульская. – М.: Экзамен, 1996. – 59 с.
23. Михайлова О. Е. Міжнародно-правові стандарта у сфері праці щодо трудящих-мігрантів / О. Е. Михайлова // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 401–408.
24. Новосельська І. Роль Міжнародної організації праці в забезпеченні виконання Україною законодавства із захисту трудових прав працівників / І. Новосельська // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 5. – С. 120–125.
25. Охрана праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України (порівняльний аналіз) / за ред. д-ра юрид. наук, проф. В. С. Венедіктова; Державний департамент з питань адаптації законодавства. Українська асоціація фахівців трудового права. – Х.-К., 2006. – 680 с.
26. Российское законодательство и Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод // Государство и право. – 1997. – № 5. – С. 90–95.
27. Шестаков Л. Н. Протокол № 9 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод / Л. Н. Шестаков // Вестник Московского университета. – 1992. – № 6. – С. 46–50.
28. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія / О. М. Ярошенко. – Х., 2006. – С. 18.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

29. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
30. Конвенція про захист прав людини та основоположні свободи від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
31. Конвенція Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю від 28 червня 1930 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
32. Конвенція Міжнародної організації праці про свободу асоціації і захист права на організацію від 9 липня 1948 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
33. Конвенція Міжнародної організації праці про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів від 1 липня 1949 р. № 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
34. Конвенція Міжнародної організації праці про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності від 29 червня 1951 р. № 100. 7. Конвенція Міжнародної організації праці про скасування примусової праці від 25 червня 1957 р. № 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
35. Конвенція Міжнародної організації праці про дискримінацію в галузі праці і занять від 25 червня 1958 р. № 111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийняття на роботу від 26 червня 1973 р. № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
37. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
38. Статут Міжнародної організації праці від 28 червня 1919 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

## **МОДУЛЬ 3. ТРУДОВИЙ ДОГОВІР. ОСНОВНІ УМОВИ ПРАЦІ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

### **Змістовий модуль IV.**

#### **Правове регулювання трудового договору**

### **ТЕМА 7. ТРУДОВИЙ ДОГОВІР**

Поняття і значення трудового договору. Відмінність трудового договору від суміжних цивільно-правових договорів, які пов'язані з працею (підряду, доручення, авторського та ін.). Сторони трудового договору. Зміст трудового договору. Умови, які передбачені у законодавстві, та умови, які встановлюються за угодою сторін при укладенні трудового договору. Необхідні і додаткові (факультативні) умови. Поняття трудової функції та місця роботи за трудовим правом. Недійсність умов трудового договору, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю.

Загальний порядок укладення трудового договору, його оформлення. Документи, що подаються при прийнятті на роботу. Трудова книжка працівника. Випробування при прийнятті на роботу.

Строк трудового договору. Укладення трудового договору на невизначений строк, на визначений строк, встановлений за погодженням сторін, на час виконання певної роботи.

Форма трудового договору.

Контракт як особлива форма трудового договору. Сфера застосування контракту. Порядок укладання контракту з керівником державного підприємства. Порядок укладання контракту при прийнятті (найманні) на роботу працівників.

Особливості та порядок укладання окремих видів трудових договорів: трудовий договір про тимчасову роботу; трудовий договір про сезонну роботу; трудовий договір з працівником-мігрантом; трудовий договір про сумісництво; трудовий договір про суміщення професій (посад); трудовий договір про тимчасове заступництво; трудовий договір про надомну роботу; трудовий договір з державним службовцем; трудовий договір з молодим фахівцем; трудовий договір про роботу у роботодавця – фізичної особи; трудовий договір працівника, що приймається за конкурсом, та ін.

Поняття переведення на іншу роботу, види переведень. Порядок переведення на іншу роботу.

Переміщення на інше робоче місце, його відмінність від переведення.

Зміна істотних умов праці та її правові наслідки.

Поняття і випадки відсторонення від роботи.

Поняття припинення та розірвання трудового договору, звільнення з роботи. Класифікація підстав припинення трудового договору. Загальні і додаткові підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Загальні та додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця. Розірвання трудового договору з ініціативи органів, які не є сторонами трудового договору.

Порядок оформлення звільнення працівників і здійснення розрахунків з ними. Вихідна допомога.

Правові наслідки незаконного звільнення.

1. Правові гарантії щодо укладення трудового договору.
2. Види трудового договору за чинним Кодексом законів про працю України та проектом ТК України: порівняльна характеристика.
3. Умови трудового договору, передбачені проектом Трудового кодексу України та чинним законодавством про працю України: порівняльна характеристика.
4. Зміна умов трудового договору згідно проекту ТК України.
5. Підстави укладення строкового трудового договору за чинним КЗпП України та проектом ТК України: порівняльна характеристика.
6. Особливості укладення договорів щодо тимчасової [сезонної] роботи.
7. Трудовий договір щодо надомної роботи.
8. Правове регулювання випробування при прийнятті на роботу за чинним законодавством про працю України та за проектом ТК України: порівняльна характеристика.
9. Переведення на іншу роботу: поняття, види.
10. Переміщення на інше робоче місце.
11. Робота за сумісництвом.
12. Суміщення професій [посад].
13. Підстави припинення трудового договору.
14. Умови правомірності припинення трудових відносин.
15. Припинення трудового договору з ініціативи роботодавця [ст. 40 КЗпП України].
16. Додаткові підстави припинення трудового договору з ініціативи роботодавця [ст. 41, 148, 149 КЗпП України].
17. Припинення трудового договору з ініціативи працівника.
18. Припинення трудового договору з ініціативи третіх осіб.
19. Випадки відсторонення працівника від роботи.
20. Особливості оформлення звільнення.
21. Випадки заборони звільнення працівників за законодавством України.

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Жернаков В. В. Договірне регулювання відносин у сфері праці / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко // Договір як універсальна правова конструкція: монографія. – Х.: Право, 2012. – С.112–232.
4. Жернаков В. В. Відповідальність за прогул: проблеми регулювання / В. В. Жернаков // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 3. – С. 171–178.
5. Зінченко М. Ю. Професія як елемент трудової функції працівника / М. Ю. Зінченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 56. – С. 315–319.
6. Курс порівняльного трудового права: підручник: у 2 томах / М. Іншин, А. Р. Мацюк, А. М. Соцький, В. І. Щербина; за ред. акад. А. Р. Мацюка. 2-ге вид., змін. і доп. – Х.: Діса плюс, 2015. – Т. 2. – 744 с.

7. Лосиця І. О. Проблеми правового регулювання відсторонення працівників від роботи за законодавством України: монографія / І. О. Лосиця. – Х.: ФІНН, 2011. – 224 с.
8. Олексюк Т. І. Загальний порядок прийняття на роботу та укладення трудового договору / Т. І. Олексюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – № 3. – Т. 2. – С. 73–76.
9. Плєскун О. В. Видання наказу про прийом на роботу як важливий етап укладення трудового договору / О. В. Плєскун // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 733–737.
10. Прилипко С. М. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у випадку змін в організації виробництва і праці: проблеми теорії та практики: монографія / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, Л. Ю. Величко; НДІ прав. забезп. інновац. розвитку. – Х.: ФІНН, 2011. – 232 с.
11. Трубіцин Д. В. Відсторонення працівника від роботи з ініціативи осіб, які не є стороною трудового договору / Д. В. Трубіцин // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 51. – С. 364–369.
12. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія / за наук. ред. проф. О. М. Ярошенка. – Х.: Юрайт, 2013. – 288 с.
13. Цапенко А. Проблеми припинення трудового договору за обставинами, що не залежать від волі його сторін / А. Цапенко // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2011. – № 3 (66). – С. 285–292.
14. Цесарський Ф. А. Визначення змісту поняття «трудоий договір» та його характерних ознак в умовах розвитку ринкової економіки / Ф. А. Цесарський // Вісник Національного ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія Економ. теорія та право: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2012. – № 4 (7). – С. 165–172.
15. Юшко А. М. Удосконалення правових гарантій працівників при вивільненні у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці / А. М. Юшко // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр.; за ред. Л. І. Лазор. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2013. – № 27. – С. 628–638.
16. Ярошенко О. М. Основні ознаки відсторонення працівника від роботи: на прикладі відмінностей від суміжних правових явищ // Публічне право. – 2013. – № 1 (9). – С. 192–199.
17. Ярошенко О. М. Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця: недоліки та шляхи їх усунення / О. М. Ярошенко // Розвиток законодавства про працю і соціальне забезпечення: здобутки і проблеми: тези доп. та наук. повідомл. учасн. IV Міжнар. наук.-прак. конф. – Х.: Право, 2012. – С. 62–69.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

18. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
19. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
20. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
21. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.
22. Про трудові книжки працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993 р. № 301 (із змінами і доповненнями) // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1993. – № 10. – Ст. 197.
23. Про Типову форму контракту з керівником підприємства, що знаходиться у загальнодержавній власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 1995 р.



№ 597 (із змінами і оповненнями) // Зібрання постанов Кабінету міністрів України. –1995. – № 11. – Ст. 264.

24. Про упорядкування застосування контрактної форми трудового договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170 // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 7. – Ст. 172.

25. Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників: Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170 (із змінами і доповненнями) // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 7. – Ст. 172.

26. Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Затверджене наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 червня 1993 р. № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>.

27. Рішення Конституційного Суду України у справі № 17/81-97 від 9 липня 1998 р. за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») [Електронний ресурс]. –Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98\\_\\_](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98__)

## **Змістовий модуль V.**

### **Основні умови праці як об'єкт правового регулювання**

#### **ТЕМА 8. РОБОЧИЙ ЧАС**

Робочий час, його нормування. Види робочого часу (повний, скорочений, неповний, ненормований).

Режим робочого часу, його складові. Облік робочого часу (щоденний, підсумований).

Робота по змінам та робота вночі. Надурочні роботи і порядок їх проведення. Заборона залучення певних категорій працівників до надурочних робіт. Чергування на підприємствах і в установах. Вахтові роботи, роз'їзні роботи: поняття, порівняльна характеристика.

#### **Практичне заняття**

1. Види робочого часу за чинним КЗпП України та проектом ТК України № 1658: порівняльна характеристика.

2. Конституція України від 28.06.1996 про заборону примусової праці [ч. 3 ст. 43].

3. Положення статей 32, 33, 34 КЗпП України щодо переведення без згоди працівника:

А) в порядку дисциплінарного стягнення;

Б) у разі виробничої необхідності;

В) виконання роботи, не передбаченої трудовим договором.

4. Вахтовий метод роботи, роз'їзний характер роботи: порівняльна характеристика.

5. Регулювання праці тимчасових працівників.

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL:

[http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).

2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове право Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).

3. Ананко С. В. Державна підтримка сімей, у яких народжуються діти / С. В. Ананко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 11. – С. 143–147.

4. Барабаш Г. Про правове регулювання робочого часу і часу відпочинку наукових працівників / Г. Барабаш // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 10. – С. 63–66.

5. Вітковський В. С. Норми робочого часу як гарантія захисту права працівника на життя / В. С. Вітковський // Адвокат. – 2010. – № 12. – С. 22–26.

6. Грузінова Л. П. Актуальні питання правового регулювання неповного робочого часу / Л. П. Грузінова // Адвокат. – 2013. – № 8. – С. 35–40.

7. Додіна Т. М. Міжнародні стандарти захисту трудових прав жінок // редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2010. – 476 с.

8. Петров А. Ненормированный рабочий день / А. Петров // Хоз-во и право. – 2012. – № 2. – С. 100–106.

9. Синенко С. В. Особливості правового регулювання тривалості робочого часу працівників транспорту / С. В. Синенко // Часопис Київського ун-ту права. – 2012. – № 3. – С. 236–242.

10. Шевченко О. А. Окремі аспекти правового регулювання робочого часу працівників органів внутрішніх справ / О. А. Шевченко // Публічне право. – 2012. – № 1. – С. 308–313.

### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

11. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

12. Про затвердження переліку проведень, цехів, професій і посад зі шкідливими умовами праці, робота на яких надає право на скорочену тривалість робочого часу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2001 р. № 163 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF>

13. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу: Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 04 жовтня 2006 р. № 359 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/zakoni/005/02/008195.php>

14. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України за кордон: Наказ Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98>

15. Про освіту: Законами України від 23 травня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

16. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12\\_\\_](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12__)

## ТЕМА 9. ЧАС ВІДПОЧИНКУ

Поняття, види часу відпочинку.

Види відпусток. Щорічні основні відпустки. Щорічна додаткова відпустка за роботу із шкідливими умовами праці. Щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці.

Соціальні відпустки. Відпустки без збереження заробітної плати. Трудовий стаж, що дає право на відпустку. Тривалість щорічної основної відпустки.

Порядок і умови надання щорічних відпусток. Оплата відпусток. Поділ відпусток. Перенесення щорічної відпустки.

Відкликання працівника зі щорічної відпустки. Невикористані відпустки. Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про відпустки та відповідальність за його порушення.

### Практичне заняття

1. Правова характеристика відпустки.
2. Формальне і фактичне право на відпустку за чинним законодавством про працю.
3. Порядок і умови надання щорічних основних відпусток та щорічних додаткових відпусток.
4. Відпустки без збереження заробітної плати.
5. Загальна характеристика соціальних відпусток.

### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Ананко С. В. Державна підтримка сімей, у яких народжуються діти / С. В. Ананко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 11. – С. 143–147.
4. Барабаш Г. Про правове регулювання робочого часу і часу відпочинку наукових працівників / Г. Барабаш // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 10. – С. 63–66.
5. Гаращенко Л. П. Правове регулювання відпусток за законодавством України / Л. П. Гаращенко. – К.: Павлім, 2003. – 172 с.
6. Дмитрієва К. І. Правове регулювання часу відпочинку за законодавством країн із розвинутою економікою / К. І. Дмитрієва // Часопис Київського ун-ту права. – 2013. – № 1. – С. 195–199.
7. Додіна Т. М. Міжнародні стандарти захисту трудових прав жінок // редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2010. – 476 с.
8. Домбругова А. Умови надання основної щорічної відпустки / А. Домбругова // Юридичний вісник України. – 2005. – № 24. – С. 14–15.
9. Маловичко С. Регулювання права на відпочинок деяких державних службовців, працівників правоохоронних, судових та інших органів / С. Маловичко // Право України. – 2007. – № 12. – С. 72–74.

10. Ситницька О. А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України: монографія / О. А. Ситницька. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2010. – 167 с.

11. Хуторян Н. Удосконалення порядку надання відпусток у проекті Трудового кодексу України / Н. Хуторян // Юридична Україна. – 2006. – № 1 (37). – С. 44–48.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

12. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

13. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80>

14. Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і міжнародних спортивних змаганнях: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 565 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2011-%D0%BF>

15. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. № 45 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/45-98-%D0%BF>

16. Про затвердження Рекомендацій щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці: Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10 жовтня 1997 р. № 7 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/FIN518.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN518.html)

17. Про оплачувані відпустки: Конвенція МОП № 132, 1970 р. (ратифікована Верховною Радою України 29 травня 2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993\\_022](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_022)

18. Про освіту: Законами України від 23 травня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

### **ТЕМА 10.**

#### **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ**

Конституційні засади права працівників на заробітну плату.

Соціально-економічні аспекти оплати праці. Правове визначення поняття оплати праці. Відмінність заробітної плати від винагород за цивільно-правовими договорами, гарантійних і компенсаційних виплат. Структура заробітної плати: основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, інші заохочувальні і компенсаційні виплати.

Сфери регулювання заробітної плати та їхній зміст. Співвідношення державного і договірної регулювання заробітної плати. Мінімальна заробітна плата: поняття, функції, умови визначення її розміру. Порядок встановлення і перегляду розміру мінімальної заробітної плати.

Організація оплати праці на підприємстві. Тарифна система та її елементи: тарифні сітки, схеми посадових окладів, тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники).

Нормування праці на підприємстві. Види норм праці (норми виробітку, норми часу, норми обслуговування, нормовані виробничі завдання, норми чисельності), відрядні розцінки. Запровадження, заміна і перегляд норм праці.

Надбавки і доплати до заробітної плати. Система заробітної плати та її види (почасова, відрядна, їхні різновиди). Преміювання працівників. Винагорода за результатами роботи за рік.

Оплата праці при відхиленні від нормальних умов роботи: при виконанні робіт різної кваліфікації; при суміщенні професій (посад) і виконанні обов'язків тимчасово відсутнього працівника; при виконанні надурочних робіт; при роботі у святкові та неробочі дні; у нічний час та ін.

Надбавки і доплати до заробітної плати. Поняття гарантійних і компенсаційних виплат. Гарантійні виплати та їхні види (під час виконання державних або громадських обов'язків; пов'язані з реалізацією права на освіту, безкоштовну професійну підготовку; пов'язані з реалізацією права на відпочинок і охорону здоров'я та ін.). Гарантійні доплати, їхні види.

Компенсаційні виплати та їхні види: компенсаційні виплати при службових відрядженнях, при переїзді в іншу місцевість, за невиданий спеціальний одяг і спеціальне взуття, компенсаційні надбавки, амортизаційні виплати та ін.

Порядок обчислення середньої заробітної плати. Порядок, строки і періодичність виплати заробітної плати. Обмеження розміру відрахувань із заробітної плати. Індикація заробітної плати. Компенсація втрати частини зарплати у зв'язку з порушенням строків її виплати.

Концепція реформування оплати праці в Україні.

### **Практичне заняття**

1. Поняття заробітної плати та її структура.
2. Державне регулювання оплати праці.
3. Мінімальна заробітна плата.
4. Договірне регулювання оплати праці.
5. Тарифна система і її елементи: тарифні сітки, тарифні ставки, тарифно-кваліфікаційні довідники.
6. Система оплати праці.
7. Порядок виплати заробітної плати.
8. Обчислення середнього заробітку.
9. Обмеження відрахувань із заробітної плати.
10. Гарантійні та компенсаційні виплати

### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Баянова О. В. Формирование терминологии и классификация затрат на оплату труда в учетно-аналитической системе управления / О. В. Баянова // Управленец. – 2011. – № 9–10 (25–26). – С. 38–43.
4. Божко В. М. Принцип рівності в оплаті праці / В. М. Божко // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр.; Нац. акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2012. – № 4 (71). – С. 233–245.
5. Божко В. М. Щодо розмежування змісту термінів «заробітна плата» і «оплата праці» / В. М. Божко // Бюлетень М-ва юстиції України. – 2010. – № 12. – С. 70–77.

6. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіна. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с.
7. Валецька О. В. Правове регулювання оплати праці: монографія / О. В. Валецька. – Миколаїв: УДУ, 2012. – 220 с.
8. Верес Ю. М. Проблемні питання колективно-договірного регулювання оплати праці / Ю. М. Верес // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр.; за ред. Л. І. Лазор. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2011. – № 19. – С. 216–223.
9. Гордеюк А. О. Проблема функціонального визначення основної заробітної плати як структурної частини заробітної плати // А. О. Гордеюк // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 132–137.
10. Дороніна О. А. Напрями удосконалення системи оплати праці як складова кадрової політики підприємства / О. А. Дороніна // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2010. – № 2. – С. 41–46.
11. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник / А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.
12. Івашина О. Удосконалення механізму державного регулювання оплати праці в Україні / О. Івашина // Держ. упр. та місцеве самоврядування: зб. наук. пр.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Д.: ДРІДУ; НАДУ при Президентові України, 2010. – Вип. 2 (5). – С. 157–165.
13. Кисельова О. І. Децентралізація відносин у сфері оплати праці: аспекти договірної регулювання / О. І. Кисельова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3–2. – Т. 1. – С. 78–81.
14. Козар К. В. Удосконалення системи оплати праці персоналу в сучасних умовах функціонування / К. В. Козар // Економіка, фінанси, менеджмент (Технології та дизайн). – 2013. – № 1 (6). – С. 1–6.
15. Козуб І. Умова про оплату праці як одна з умов трудового договору / І. Козуб // Підприємництво, госп-во і право: наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2013. – № 3. – С. 59–63.
16. Кравцов Д. М. Зміст та значення правової категорії «належна працівнику заробітна плата» / Д. М. Кравцов // Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фахове вид. – 2013. – № 3–1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://pap.in.ua/3-1\\_2013/5/Kravtsov%20D.M..pdf](http://pap.in.ua/3-1_2013/5/Kravtsov%20D.M..pdf).
17. Прилипко С. М. Трудове право України: підручник / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Х.: ФІНН, 2010. – 752 с.
18. Пыж Н. С. Мотивационный пакет как основная составляющая совершенствования мотивационной системы на предприятиях строительной отрасли / Н. С. Пыж // Бизнес Информ. – 2010. – № 1. – С. 16–21.
19. Трудове право: посібник для підготовки до держ. іспиту / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2016. – 212 с.
20. Шимановська Р. Державні механізми регулювання заробітної плати в сучасних умовах / Р. Шимановська // Зб. наук. пр. НАДУ при Президентові України. – К.: НАДУ, 2009. – № 2. – С. 118–126.
21. Щирба І. Тарифна система як основа оплати праці на підприємстві / І. Щирба // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 57–64.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

22. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>.

23. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.

24. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

25. Про індексацію грошових доходів населення: Закон України від 03 липня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-12>.

26. Деякі питання виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ та державної соціальної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 37 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-2016-п>.

27. Про затвердження Положення про оплату праці за час виробничого навчання, перекваліфікації або навчання інших професій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 700 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/700-97-п>.

## **МОДУЛЬ 4**

### **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Й ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА.**

#### **ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ.**

#### **Змістовний модуль VI**

#### **Забезпечення й захист прав та інтересів суб'єктів трудового права**

#### **ТЕМА 11.**

#### **ГАРАНТІЇ ТА КОМПЕНСАЦІЇ**

Поняття трудового стажу, його види і значення. Страховий стаж. Поняття, юридичне значення. Види трудової і іншої діяльності, що включаються в страховий стаж.

Поняття загального трудового стажу для оцінки пенсійних прав застрахованих громадян до 01.01.2004 р. Види трудової і іншої суспільно-корисної діяльності, що враховуються до загального трудового стажу.

Спеціальний трудовий стаж, його юридичне значення для дострокового призначення трудових пенсій.

Безперервний трудовий стаж і його юридичне значення.

Порядок обчислення стажу. Порядок підтвердження страхового стажу.

Докази трудового стажу.

Поняття, підстави застосування та порядок підтвердження вислуги років як пенсійного юридичного факту.

Сучасний стан та напрями реформування державної системи пенсійного забезпечення в Україні.

Поняття, ознаки та система страхових пенсій. Суб'єкти права на страхову пенсію. Умови призначення страхової пенсії.

Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком. Загальні умови, порядок призначення та виплати пенсій за віком. Розміри пенсії за віком.

Пільгове пенсійне забезпечення за віком: окремих професійних категорій; за станом здоров'я; внаслідок виконання соціальної функції.

Пенсії у зв'язку з інвалідністю: поняття, види, умови призначення. Розміри пенсій та надбавки до них.

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Поняття, особливості та правові засади призначення та виплати пенсії за вислугу років. Умови призначення пенсій за вислугу років спеціалістам окремих галузей народного господарства, працівникам авіації та льотно-випробного складу, іншим категоріям осіб.

Порядок нарахування, призначення та виплати страхових пенсій. Правові підстави, умови та порядок перерахунку пенсій.

Поняття, ознаки та види страхових допомог. Правове регулювання надання страхових допомог.

Допомога в разі тимчасової непрацездатності: поняття, умови призначення, суб'єкти, правові підстави та порядок призначення та виплати.

Допомога на випадок вагітності та пологів. Допомога у зв'язку з доглядом за дитиною.

Страхові допомоги в разі безробіття: допомога в разі безробіття, в тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; допомога в разі часткового безробіття; матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного; матеріальна допомога у разі безробіття, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні.

Страхові допомоги у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням.

Допомога на поховання.

Державні допомоги сім'ям з дітьми: суб'єкти, види, правові умови призначення та виплати. Одноразова допомога при народженні дитини. Допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми. Допомога на дітей, які перебувають під опікою та піклуванням.

Допомоги малозабезпеченим сім'ям.

Державні допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства.

Поняття та особливості житлових субсидій. Правові засади призначення житлових субсидій.

Медична допомога громадянам в Україні.

Поняття, особливості, суб'єкти спеціальних державних допомог. Державні допомоги особам, що постраждали від Чорнобильської катастрофи та інших техногенних катастроф.

Державні допомоги ветеранам війни, ветеранам праці.

### **Практичне заняття**

1. Поняття охорони праці та державна політика в цій сфері
2. Нормативно-правові акти з охорони праці
3. Організація охорони праці на підприємстві
4. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій, пов'язаних із виробництвом
5. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівників від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань
6. Обмеження та заборони при використанні праці жінок.
7. Особливості використання праці жінок, стан яких пов'язаний з материнством, охорона материнства в Україні.
8. Правове регулювання праці молоді.
9. Поняття та охорона праці осіб зі зниженою працездатністю (інвалідів, пенсіонерів, ветеранів війни та праці)

### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL:



[http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf)

2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).

3. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіна. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с.

4. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник / А. М. Колот, О. А. Грیشнова, О. О. Герасименко та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.

5. Єгоркіна Т. О. Удосконалення системи мотивації праці робітників підприємства / Т. О. Єгоркіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць; ПДТУ. – Маріуполь, 2010. – Т. 1. – С. 235–240.

6. Зелена М. І. Компенсаційний пакет – сучасний погляд на мотивацію працівників підприємства / М. І. Зелена; Хмельницький національний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.

7. Кисельова О. І. Децентралізація відносин у сфері оплати праці: аспекти договірної регуляції / О. І. Кисельова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3–2. – Т. 1. – С. 78–81.

8. Кохан М. С. Про співвідношення премій як виду заохочення з преміями в системі оплати праці / М. С. Кохан // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса: Юрид. літ., 2012. – Вип. 63. – С. 417–423.

9. Пыж Н. С. Мотивационный пакет как основная составляющая совершенствования мотивационной системы на предприятиях строительной отрасли / Н. С. Пыж // Бизнес Информ. – 2010. – № 1. – С. 16–21.

10. Рудницька О. П. Правове регулювання гарантійних виплат: зарубіжний досвід / О. П. Рудницька // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1 – С. 180–184.

11. Трудове право: посібник для підготовки до держ. іспиту / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2016. – 212 с.

12. Шевченко В. В. Альтернативные концепции оплаты труда в условиях экономики Украины / В. В. Шевченко // Наукові праці ДНТУ. Серія: економічна. – 2011. – Вип. 39–2. – С. 110–115.

13. Юшко А. М. Удосконалення законодавства про заохочення працівників / А. М. Юшко // Актуальні питання інноваційного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 48–52.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

14. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05 жовтня 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

15. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23 червня 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/239/95-вр>.

16. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>.

17. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.

18. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

19. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>.

20. Деякі питання виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ та державної соціальної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 37 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-2016-п>.

21. Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 695 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/695-97-п>.

22. Про гарантії та компенсації при переїзді на роботу в іншу місцевість: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 255 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/255-98-п>.

23. Про затвердження Положення про оплату праці за час виробничого навчання, перекваліфікації або навчання інших професій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 700 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/700-97-п>.

24. Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 р. № 287 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287-96-п>.

## ТЕМА 12.

### ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Конституційне право працівників на належні, безпечні і здорові умови праці. Законодавство про охорону праці працівників на виробництві.

Поняття охорони праці. Зміст інституту охорони праці і здоров'я працівників на виробництві за трудовим правом. Принципи правової охорони праці працівників. Гарантії прав працівників на охорону праці. Організація охорони праці працівників на підприємстві. Державне управління охороною праці працівників. Участь трудових колективів і профспілок у регулюванні охорони праці на підприємстві.

Організаційно-правові форми забезпечення охорони праці на підприємстві: фінансування охорони праці; медичні огляди працівників; інструктаж і навчання працівників правилам техніки безпеки і виробничої санітарії; забезпечення працівників засобами індивідуального захисту. Спеціальні правила охорони праці на важких, небезпечних і шкідливих роботах (скорочення робочого часу, надання додаткових відпусток, перерв у роботі, видача спеціального одягу, мила та ін.).

Правила особливої охорони праці і здоров'я жінок, молоді та осіб із пониженою працездатністю.

Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на підприємствах, в установах і організаціях. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання:

загальна характеристика. Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків.

### Практичне заняття

1. Поняття і принципи охорони праці.
2. Право працівника на охорону праці та його гарантії.
3. Організація охорони праці на виробництві.
4. Розслідування, реєстрація і облік нещасних випадків, профзахворювань і аварій на виробництві.
5. Оформлення наслідків нещасних випадків.
6. Спеціальне розслідування нещасних випадків.
7. Охорона праці жінок і неповнолітніх.

### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Губенко В. Д. Правові основи працезахоронної політики та охорони праці: навч. посібник / В. Д. Губенко, Б. М. Коржик, В. П. Андрійченко, Н. А. Губенко. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 174 с.
4. Дей М. О. Методологія гармонізації законодавства України з охорони праці до законодавства ЄС / М. О. Дей // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 3. – С. 280–283.
5. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці: підручник / В. Ц. Жидецький. – Львів: УАД, 2006. – 336 с.
6. Зеркалов Д. В. Охорона праці: навч. посібник / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2015. – 348 с.
7. Зеркалов Д. В. Наукові основи охорони праці: монографія / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2015. – 1143 с.
8. Катренко Л. А. Охорона праці: навч. посібник / Л. А. Катренко, Ю. В. Кіт, І. П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
9. Коляда Т. А. Правове регулювання охорони праці у контексті ствердження ідеї соціальної держави / Т. А. Коляда // Право і безпека: наук. журн. – 2010. – № 3. – С. 203–207.
10. Корякіна І. І. Адаптація законодавства України з охорони праці до окремих директив Європейського Союзу / І. І. Корякіна // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України; голова ред. кол. Ю. С. Шемшученко, 2009. – Вип. 43. – С. 372–378.
11. Обушенко О. М. Співвідношення інституту охорони праці з іншими інститутами трудового права України / О. М. Обушенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2013. – № 1. – С. 198–202.
12. Прокопчук Ю. М. Міжнародно-правові аспекти охорони праці інвалідів / Ю. М. Прокопчук // Часопис Київського ун-ту права. – 2009. – № 3. – С. 246–252.
13. Реус О. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні: монографія / О. С. Реус. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2008. – 199 с.

14. Рудницька О. П. Правове регулювання гарантійних виплат у трудовому праві: монографія / О. П. Рудницька. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 176 с.
15. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: навч. посібник / А. В. Русаловський. – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
16. Серeda О. Г. Міжнародні стандарти з охорони праці: сучасний стан та перспективи адаптації законодавства України / О. Г. Серeda // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 88–93.
17. Шамшина І. Організаційно-правові питання юридичної відповідальності працівників у сфері охорони праці / І. Шамшина // Право України. – 2001. – № 9. – С. 54–56.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

18. Деякі питання розслідування обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>
19. Кодекс цивільного захисту від 2 жовтня 2012 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
20. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
21. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
22. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15453>
23. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
24. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
25. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>
26. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
27. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001 р. № 270 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-2001-%D0%BF>
28. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF>
29. Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>.

30. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>

## **Змістовний модуль VII.**

### **Юридична відповідальність у трудовому праві**

#### **ТЕМА 13.**

#### **ДИСЦИПЛІНА ПРАЦІ**

Поняття і значення дисципліни праці в умовах ринкової економіки. Правові засоби забезпечення дисципліни праці.

Правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку. Правила внутрішнього трудового розпорядку, інші локальні нормативно-правові акти підприємства, установи, організації. Статути, положення про дисципліну. Трудові обов'язки працівника і роботодавця.

Система стимулювання праці за трудовим правом. Заохочення за успіхи в роботі: поняття, підстави, види, порядок застосування. Переваги і пільги в галузі соціально-культурного і житлово-побутового обслуговування. Заохочення за особливі трудові заслуги.

Поняття і ознаки дисциплінарної відповідальності працівників. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності. Загальна і спеціальна дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарні стягнення, порядок їх застосування, оскарження і зняття. Додаткові заходи впливу на порушників трудової дисципліни.

Заходи громадського впливу, що застосовуються в разі порушення трудової дисципліни. Повноваження трудових колективів, виборних органів первинних профспілкових організацій, товариських судів у забезпеченні трудової дисципліни.

#### **Практичне заняття**

1. Правове регулювання трудової дисципліни.
2. Поняття і правові методи забезпечення трудової дисципліни.
3. Заохочення за успіхи в роботі та порядок їх застосування.
4. Поняття дисциплінарної відповідальності працівників.
5. Види дисциплінарної відповідальності.
6. Поняття дисциплінарного проступку.
7. Стягнення за порушення трудових обов'язків, їх види та порядок застосування.
8. Особливості спеціальної дисциплінарної відповідальності.

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Андрушко А. В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності / А. В. Андрушко // Держава і право. – 2008. – № 41. – С. 380–385.

4. Андрушко А. В. Основні проблеми загальної дисциплінарної відповідальності у трудовому праві / А. В. Андрушко // Держава і право. – 2007. – № 37. – С. 371–376.
5. Бородін І. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження / І. Бородін // Право України. – 2006. – № 12. – С. 93.
6. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Х.: Консум, 1995. – 136 с.
7. Голобородько В. Внутрішній трудовий розпорядок: поєднання централізованого та локального правового регулювання / О. Голобородько // Держава і право України. – 2011. – № 51. – С. 348–351.
8. Голобородько В. О. Трудова дисципліна як основний складник внутрішнього трудового розпорядку / В. О. Голобородько // Наук. вісник НДУ. – 2014. – № 1. – Т. 1. – С. 264–268.
9. Лазор І. Дисциплінарна влада роботодавця: поняття та значення в умовах ринкових відносин / І. Лазор // Держава і право України. – 2011. – № 52. – С. 297–302.
10. Льовіна В. Заохочення та порядок їхнього застосування / В. Льовіна // Юридичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 102–104.
11. Маляренко А. До питання упередженості як підстави дисциплінарної відповідальності суддів / А. Маляренко // Право України. – 2012. – № 1–2. – С. 414–420.
12. Марченко І. В. Заохочення як перспективний метод забезпечення дисципліни праці / І. В. Марченко // Наук. вісник УнНУ. – 2015. – № 35. – Ч. 1. – Т. 2. – С. 56–59.
13. Міщук М. О. Вдосконалення правового регулювання дисципліни праці в умовах кодифікації трудового законодавства України / М. О. Міщук // Юридичний вісник. – 2013. – № 1/26. – С. 99–103.
14. Угрюмова Г. Дисципліна праці: розвиток та удосконалення інституту / Г. Угрюмова // Право України. – 2006. – № 1. – С. 40.
15. Хавронюк М. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність: навч. посібник / М. Хавронюк. – К.: Атіка, 2003. – 240 с.
16. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: монографія / Н. М. Хуторян. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

17. Про державні нагороди України: Закон України від 16 березня 2000 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1549-14>
18. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
19. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
20. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/print1465213577576447>
21. Положення про почесні звання України: Указ Президента України від 29 червня 2001 р. № 476/2001 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/476/2001>
22. Про Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчально-виховних закладів системи Міністерства освіти України: Наказ Міністерства освіти України від 20 грудня 1993 р. № 455 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-94>

23. Про затвердження Типових правил внутрішнього службового розпорядку: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 03 березня 2016 р. № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0457-16>

24. Про затвердження Типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників та службовців підприємств, установ, організацій: Постанова Держкомпраці СРСР від 20 липня 1984 р. № 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0213400-84>

25. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

26. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-3/2002 від 21 травня 2002 р. за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої і четвертої статті 1, абзацу другого пункту 8 частини першої статті 18, частини першої статті 25, пунктів 1, 2, 4 частини першої статті 30, частини першої статті 31, частини першої статті 32, пункту 2 частини другої статті 33, пункту 2 частини другої та частини третьої статті 37, статей 38 і 48 Закону України «Про Вищу раду юстиції» (справа про Закон України «Про Вищу раду юстиції») // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.vru.gov.ua/legislative\\_acts/5\\_\\_](http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/5__)

#### **ТЕМА 14.**

#### **МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ**

Поняття, функції матеріальної відповідальності сторін трудового договору. Правова природа матеріальної відповідальності сторін трудового договору, її відмінність від цивільно-правової відповідальності.

Підстава й умови матеріальної відповідальності працівників за шкоду, заподіяну майну роботодавця. Види матеріальної відповідальності працівників: обмежена і повна. Обмежена матеріальна відповідальність та її розмір. Повна індивідуальна матеріальна відповідальність. Колективна (бригадна) матеріальна відповідальність.

Визначення розміру шкоди і порядок її відшкодування. Визначення розміру шкоди у випадках, коли її фактичний розмір перевищує номінальний.

Матеріальна відповідальність роботодавця в трудових правовідносинах. Підстава, умови відповідальності та її Розміри. Матеріальна відповідальність роботодавця за порушення права працівника на працю: у разі незаконної відмови у прийнятті на роботу; у разі незаконного звільнення або незаконного переведення на іншу роботу; у разі неправильного формулювання причини звільнення, що перешкоджало працевлаштуванню працівника; у разі затримки видачі трудової книжки; у разі затримки виконання рішення органу, який розглядав трудовий спір, про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника; у разі незаконного відсторонення. Визначення розміру відшкодування і порядок стягнення.

Інші випадки матеріальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові (за неправильне і несвоєчасне оформлення документів про роботу та заробітну плату, за незабезпечення схоронності особистих речей працівника під час роботи та ін.).

Відшкодування роботодавцем моральної шкоди у трудових правовідносинах.

#### **Практичне заняття**

1. Поняття, функції та види матеріальної відповідальності сторін трудового договору.
2. Підстава й умови настання матеріальної відповідальності.
3. Характеристика обмеженої матеріальної відповідальності.

4. Характеристика повної матеріальної відповідальності.
5. Визначення розміру шкоди, завданої сторонами трудового договору.

#### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Харьков: Консум, 1995. – 136 с.
4. Гуцу С. Ф. Матеріальна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності в трудовому праві / С. Ф. Гуцу // Право і безпека. – 2011. – № 3. – С. 248–250.
5. Коротка О. М. Підстава і умови матеріальної відповідальності за трудовим правом / О. М. Коротка // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 74–75.
6. Новосельська О. В. Теоретико-правові засади правового регулювання матеріальної відповідальності сторін трудового договору / О. В. Новосельська // Економіка Фінанси Право. – 2009. – № 3. – С. 32–35.
7. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: монографія / Н. М. Хуторян. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.
8. Хуторян Н. Підстави та умови матеріальної відповідальності у трудовому праві / Н. Хуторян // Право України. – 2014. – № 5. – С. 126–132.
9. Щербина В. Підстави притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності / В. Щербина // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 53–56.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

10. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), нестачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння або валютних цінностей: Закон України від 6 червня 1995 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/217/95-%D0%B2%D1%80>
11. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 116 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>
12. Про затвердження Переліку робіт, при виконанні яких може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність, умови її застосування і Типового договору про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність: Наказ Міністерства праці України від 12 травня 1996 р. № 43 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0286-96>
13. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 р. № 14 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>



## **ТЕМА 15. ТРУДОВІ СПОРИ**

Поняття, види і причини виникнення трудових спорів. Органи, що розглядають трудові спори.

Принципи розгляду індивідуальних трудових спорів. Поняття, види підвідомчості індивідуальних трудових спорів.

Комісії по трудових спорах (КТС), їх організація і компетенція. Порядок і строки розгляду індивідуальних трудових спорів в КТС.

Розгляд індивідуальних трудових спорів у суді. Трудові спори, що безпосередньо розглядаються судом. Строки звернення до суду за вирішенням трудових спорів. Процесуальні особливості розгляду трудових спорів судом. Виконання судових рішень з трудових спорів. Обмеження повороту виконання рішень з трудових спорів.

Особливості розгляду трудових спорів деяких категорій працівників (суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини).

Законодавство про вирішення колективних трудових спорів.

Поняття, види, причини виникнення колективних трудових спорів. Сторони колективного трудового спору (конфлікту). Порядок формування і затвердження вимог найманих працівників або профспілки. Порядок і строки розгляду вимог найманих працівників або профспілки. Момент виникнення колективного трудового спору (конфлікту).

Порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) примирною комісією, за участю незалежного посередника. Вирішення колективного трудового спору (конфлікту) трудовим арбітражем.

Гарантії незалежним посередникам, членам примирних комісій і трудових арбітражів.

Національна служба посередництва і примирення: функції, повноваження.

Право працівників на страйк. Порядок оголошення страйку. Визнання страйків незаконними. Випадки, за яких забороняється проведення страйку. Обов'язки сторін під час проведення страйку. Гарантії та правове становище працівників у зв'язку з проведенням страйку. Правові наслідки визнання страйку незаконним.

Відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори (конфлікти).

### **Практичне заняття**

1. Поняття трудових спорів (конфліктів) та їх види.
2. Причини виникнення трудових спорів.
3. Поняття індивідуального трудового спору та порядок його вирішення.
4. Органи по вирішенню індивідуального трудового спору.
5. Поняття колективного трудового спору, порядок вирішення.
6. Органи по вирішенню колективного трудового спору.
7. Національна служба посередництва і примирення.
8. Право на страйк та його реалізація.

### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).

2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове право Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).
3. Гончарова Г. Мiroва угода як спосіб врегулювання трудових спорів на основі взаємних поступок / Г. Гончарова // Право України. – 2011. – № 11— С. 176–182.
4. Грищак С. В. Право трудових спорів: навч. посібник / С. В. Грищак, О. С. Заржицький, Р. С. Кірін. – Д.: НГУ, 2011. – 167 с.
5. Кабанець В. До питання вдосконалення класифікації трудових спорів / В. Кабанець // Право України. – 2006. – № 6. – С. 110–113.
6. Курс порівняльного трудового права: підручник: у 2 т. / М. І. Іншин, А. Р. Мацюк, А. М. Соцький, В. І. Щербина; за ред. акад. А. Р. Мацюка. – 2-ге вид., змін. і доп. – Х.: Діса плюс, 2015. – Т. 2. – 744 с.
7. Мусієнко Б. Ю. Система правового регулювання вирішення трудових спорів в Україні: актуальні проблеми / Б. Ю. Мусієнко // Держава і право: Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 57. – С. 357–362.
8. Нова модель вирішення трудових спорів в Україні // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – 2014. – № 1–2. – С. 7–24.
9. Нові підходи до вирішення трудових спорів на ринку праці України в умовах євроінтеграції // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – 2015. – № 1. – С. 4–15.
10. Пазенок А. Сутність та способи реалізації права на страйк: вітчизняний та світовий досвід / А. Пазенок // Право України. – 2009. – № 1. – С. 68–73.
11. Процишен М. Право на страйк, його конституційне визначення та можливості вдосконалення / М. Процишен // Право України. – 2009. – № 10. – С. 211–218.
12. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посібник / П. А. Бущенко, А. М. Слюсар, Н. М. Швець; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 110 с.
13. Швець Н. До питання про правові наслідки участі у страйках / Н. Швець // Право України. – 2009. – № 11. – С. 139–144.
14. Шевченко Д. В. Реформа трудового законодавства: правова модель вирішення колективних трудових спорів, конфліктів в Україні / Д. В. Шевченко // Часопис Київського університету права. – 2014. – №1. – С. 219–222.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

15. Аналіз практики розгляду районними судами м. Києва справ за трудовими спорами (поновлення на роботі, стягнення сум у зв'язку із незаконним звільненням або затримкою у виплаті заробітної плати, відшкодування шкоди по КЗпП України, в т.ч. моральної) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/80/>
16. Положення про Національну службу посередництва і примирення; затверджено Указом Президента України № 1258/98 від 17 листопада 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1258/98>
17. Положення про арбітра, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 132 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/MUS9522.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS9522.html)
18. Положення про порядок проведення страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) та примирних про цедур під час страйку, затверджене Наказом НСПП № 131 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/MUS9493.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS9493.html)

19. Положення про порядок розгляду колективного трудового спору (конфлікту) примирною комісією за участю незалежного посередника, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 71 від 11 травня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart72/idx72453.htm>
20. Положення про посередника, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 133 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/MUS9521.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS9521.html)
21. Положення про примирну комісію, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 130 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart59/inx59143.htm>
22. Положення про трудовий арбітраж, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 135 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/MUS2328.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS2328.html)
23. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80>
24. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р.: // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – Ст. 542.
25. Регламент роботи трудового арбітражу по розгляду та вирішенню колективного трудового спору (конфлікту), затверджений Наказом Національної служби посередництва і примирення № 95 від 8 серпня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua>
26. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 1992 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>
27. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-38/2009 від 24 грудня 2009 р. у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-13/2013 від 15 жовтня 2013 р. за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>
29. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-5/2012 від 22 лютого 2012 р. за конституційним зверненням громадянина Стріхаря Володимира Васильовича щодо офіційного тлумачення положень статті 233 Кодексу законів про працю України у взаємозв'язку з положеннями статей 117, 237-1 цього кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-12>

## ТЕМА 16.

### НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Поняття та основні види нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю та охорону праці на виробництві.

Система органів, що здійснюють державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю та охорону праці на виробництві. Державний департамент

нагляду за додержанням законодавства про працю: основні завдання, повноваження. Державний комітет України з нагляду за охороною праці: основні завдання, повноваження.

Державний комітет ядерного регулювання України. Органи державного пожежного нагляду. Державна інспекція з нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії. Органи та установи санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України.

Роль органів прокуратури у надгляді за додержанням законодавства про працю та про охорону праці.

Повноваження місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо здійснення контролю за додержанням законодавства про працю. Відповідальність роботодавця, його представників, інших посадових осіб підприємств за порушення законодавства про працю та про охорону праці на виробництві.

### **Практичне заняття**

1. Поняття державного нагляду за дотриманням законодавства України про працю.
2. Правова основа формування і визначення повноважень органів з нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.
3. Громадський контроль за дотриманням законодавства про працю, органи громадського контролю.

### **Рекомендована література**

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове Підручник \(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).
3. Андрійчук О. В. Зарубіжний досвід правового регулювання нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства / О. В. Андрійчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 9–2. – Т. 2. – С. 113–118.
4. Біла Г. О. Діяльність інспекцій праці за кордоном: досвід для України / Г. О. Біла // Держава і ринок. – 2011. – № 12. – С. 134–138.
5. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Х.: Консум, 1995. – 136 с.
6. Вечурко С. Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони праці / С. Вечурко // Віче. – 2013. – № 6. – С. 10–13.
7. Воропаєва Н. Г. Державний та громадський надгляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці / Н. Г. Воропаєва // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 99–105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP\\_index.htm\\_2013\\_3\\_19.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2013_3_19.pdf).
8. Воропаєва Н. Г. Принципи та форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці / Н. Г. Воропаєва // Митна справа. – 2013. – № 4. – С. 152–157.
9. Замченко А. О. Принципи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / А. О. Замченко; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 20 с.

10. Іващенко Г. І. Громадський контроль з охорони праці / Г. І. Іващенко // Охорона праці. – 2010. – № 2. – С. 36–37.
11. Ізуїта П. О. Форми й методи контролю та нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці / П. О. Ізуїта // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Вип. 1. – С. 46–51.
12. Костюк В. Л. Правосуб'єктність органів, які здійснюють державний нагляд у сфері праці: науково-правовий аспект / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 1(5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvlnpa.pdf>.
13. Краснов Є. В. Основні трудові права у зарубіжному законодавстві / Є. В. Краснов // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 349–356.
14. Лаврінчук І. П. Забезпечення трудових прав за Європейськими стандартами / І. П. Лаврінчук // Юридична наука. – 2011. – №1. – С. 113–118.
15. Лата Н. Ф. Правове регулювання здійснення нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю / Н. Ф. Лата // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 8. – С. 114–119.
16. Лосиця І. А. Соціальне партнерство в системі принципів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / І. А. Лосиця // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 335–340.
17. Мельник А. С. Нагляд та контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні / А. С. Мельник // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 640–644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/11maczvu.pdf>.
18. Небоженко К. В. Досвід європейських країн у сфері реалізації права на здорові та безпечні умови праці / К. В. Небоженко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 27. – С. 405–414.
19. Нестеренко К. Д. Проблеми правового регулювання нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю / К. Д. Нестеренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 25. – С. 422–429.
20. Семашко Л. А. Проблеми наглядової діяльності в галузі охорони праці / Л. А. Семашко, М. О. Винокуров, Л. М. Переверзева // Вісник Харківськ. нац. техн. ун-ту сільського господарства імені Петра Василенка. – 2011. – Вип. 107. – Т. 2. – С. 299–308.
21. Серета О. Поняття і сутність нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / О. Серета // Публічне право. – 2012. – № 4. – С. 227–232.
22. Серета О. Г. Щодо визначення поняття та сутності правовідносин у сфері нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / О. Г. Серета // Європейські перспективи. – 2013. – № 6. – С. 149–153.
23. Серета О. Г. Щодо співвідношення понять нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства / О. Г. Серета // Актуальні пробл. права: теорія і практика: зб. наук. пр. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2013. – № 26. – С. 496–504.
24. Терела Г. В. Система принципів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю / Г. В. Терела // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 24. – Т. 1. – С. 108–111.
25. Шашкова-Журавель І. О. Міжнародно-правові аспекти охорони праці / І. О. Шашкова-Журавель // Наукові праці МАУП. – 2012. – № 1 (32). – С. 210–215.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

26. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 р. № 20/2013 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.

27. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
28. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
29. Про інспекцію праці в сільському господарстві: Конвенція МОП від 25 червня 1969 р. № 129 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_114](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_114).
30. Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі: Конвенція МОП від 11 липня 1947 р. № 81 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_036](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_036).
31. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08 лютого 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>.
32. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>.
33. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
34. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 23 лютого 2012 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4448-17>.
35. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
36. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1045-14/print1454502561148975>.
37. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п>.
38. Про затвердження Типового положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці: Наказ державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 березня 2007 р. № 56 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0316-07>.\_

## **МОДУЛЬ 5.**

### **КОЛЕКТИВНЕ ТРУДОВЕ ПРАВО**

#### **Змістовний модуль VIII**

#### **Правові засади соціального діалогу**

### **ТЕМА 17.**

## КОЛЕКТИВНІ УГОДИ І КОЛЕКТИВНІ ДОГОВОРИ. СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО

Законодавство про колективні угоди і колективні договори.

Право на ведення колективних переговорів. Принципи здійснення права на ведення колективних переговорів і укладення колективних угод і договорів: міжнародні стандарти і законодавство України. Порядок ведення і предмет колективних переговорів. Учасники переговорів, їх права та обов'язки, гарантії і компенсації під час переговорів. Порядок вирішення розбіжностей під час ведення колективних переговорів. Відповідальність осіб, які представляють роботодавця і ухиляються від участі в переговорах або винні в ненаданні необхідної інформації.

Поняття і роль колективних угод у регулюванні трудових відносин.

Види угод, сфери їхньої дії, зміст. Сторони і учасники угод. Порядок укладення, зміни угод. Реєстрація угод. Контроль за виконанням угод на всіх рівнях. Поняття колективного договору. Співвідношення законодавства про працю та угод, колективних договорів, трудових договорів.

Сторони колективного договору та їхні представники. Зміст і структура колективного договору. Порядок укладення, зміни колективного договору і контроль за його виконанням.

Відповідальність за порушення і невиконання колективних угод і колективних договорів.

Соціальний діалог як механізм реалізації соціального партнерства. Законодавство України про соціальний діалог. Основні принципи соціального діалогу. Рівні та сторони соціального діалогу. Форми здійснення соціального діалогу.

Органи соціального діалогу. Національна тристороння соціально-економічна рада: завдання, функції. права, склад, порядок створення та організація діяльності. Територіальні, галузеві (міжгалузеві) тристоронні (двосторонні) соціально-економічні ради, інші тристоронні органи соціального діалогу (комітети, комісії тощо): повноваження та організація роботи.

### Практичне заняття

1. Соціальний діалог як механізм реалізації соціального партнерства.
2. Основні принципи соціального діалогу.
3. Рівні та сторони соціального діалогу.
4. Органи соціального діалогу.
5. Поняття, сутність і сфера укладення колективного договору та угоди
6. Зміст та сторони колективного договору
7. Порядок укладення колективного договору
8. Контроль за виконанням умов колективного договору та відповідальність

сторін

### Рекомендована література

1. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).
2. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_Підручник_(2).pdf).

3. Амелічева Л. П. Щодо трудової відповідальності учасників правовідносин соціального діалогу в сфері безпеки і гігієни праці / Л. П. Амелічева // Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасників V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27–28 вересня 2013 р.); за ред. В. В. Жернакова. – Х.: Право, 2013. – С. 130–136.
4. Арсентьєва О. С. Правове регулювання соціального партнерства на етапі реформування трудового права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.05 / О. С. Арсентьєва; Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. – Луганськ, 2010. – 20 с.
5. Волинець У. А. Розвиток соціального партнерства в Україні / У. А. Волинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2. – Т. 2. – С. 235–238.
6. Гетьманцева Н. Д. Інтерес в правовому регулюванні трудових відносин / Н. Д. Гетьманцева // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Серія «Правознавство». – Чернівці: Рута, 2012. – Вип. 618. – С. 66–70.
7. Гетьманцева Н. Д. Місце державних органів у системі соціального партнерства / Н. Д. Гетьманцева // Юридична Україна. – 2011. – № 7. – С. 28–32.
8. Гетьманцева Н. Д. Соціальне партнерство як спосіб інтеграції інтересів суб'єктів соціально-трудова відносин / Н. Д. Гетьманцева // Підприємство, господарство і право. – 2016. – № 3 – С. 82–86.
9. Жернаков В. В. Теоретичні та практичні питання інституту захисту прав людини в сфері праці / В. В. Жернаков // Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». – 2006. – Вип. 32. – С. 278–283.
10. Клименчук Н. М. До питання змісту структури генеральної угоди / Н. М. Клименчук // Вісник Верхов. Суду України. – 2011. – № 1. – С. 45–48.
11. Колективно-договірне регулювання соціально-трудова відносин у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації: монографія / О. М. Ярошенко, Г. С. Гончарова, С. О. Сільченко та ін.; за ред. проф. О. М. Ярошенка. – Х.: Право, 2009. – 240 с.
12. Лазаренко А. М. Соціальне партнерство як механізм реалізації соціальної функції трудового права / А. М. Лазаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6–2. – Т. 2. – С. 111–114.
13. Мельничук О. Розвиток учень про колективні договори і угоди / О. Мельничук // Юридична Україна. – 2010. – № 5. – С. 63–67.
14. Міщук М. О. Щодо ознак соціального партнерства в трудовому праві / М. О. Міщук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-1. – Т. 2. – С. 17–20.
15. Мотрич А. І. Колективний договір як засіб забезпечення трудових прав працівників / А. І. Мотрич // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 58–61.
16. Прилипко С. М. Колективні угоди як результат соціального партнерства (сучасний стан і перспективи розвитку): монографія / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, Н. М. Клименчук. – Х.: ФІНН, 2011. – 256 с.
17. Пріміч Д. В. Право на колективні переговори і укладення колективних договорів: міжнародні стандарти та законодавство України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д. В. Пріміч; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2013. – 20 с.
18. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія / О. І. Процевський. – Х.: ХНАДУ, 2014. – 260 с.
19. Серєда О. Відповідальність сторін колективно-договірних відносин: сучасний стан і перспективи / О. Серєда // Вісник Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 1. – С. 80–84.



20. Сімугіна Я. В. До питання визначення сфери дії колективних договорів та угод / Я. В. Сімугіна // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2010. – № 2. – С. 186–
21. Сухачов С. Я. Трудові відносини: соціальний механізм функціонування / С. Я. Сухачов. – Житомир: Видавець В. Б. Котвицький, 2008. – 304 с.
22. Тищенко О. В. Теоретико-правові проблеми сутності колективного договору як локального нормативного акту / О. В. Тищенко, Ю. І. Артюх // Юридичний вісник. – 2012. – № 1. – С. 87–90.
23. Чанишева Г. І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія / Г. І. Чанишева. – Одеса: Юридична література, 2001. – 328 с.
24. Чанишева Г. Правовые основы социального диалога в сфере труда / Г. Чанышева // Ежегодник укр. права: сб. науч. тр.: Нац. акад. прав. наук Украины. – Х.: Право, 2013. – № 5. – С. 396–402.

#### **Перелік нормативно-правових актів і судової практики**

25. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
26. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
27. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 року (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр>.
28. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
29. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02 березня 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
30. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>.
31. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.
32. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.
33. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
34. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>.
35. Про профспілки, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.

36. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.

37. Тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм: Конвенція міжнародної організації праці від 21 червня 1976 р. № 144 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_175](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_175).

38. Щодо зв'язків між адміністрацією і працівниками на підприємстві: Рекомендація міжнародної організації праці від 28 червня 1967 р. № 129 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993\\_074](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_074).

39. Щодо консультацій та співробітництва між державною владою та організаціями підприємців і працівників у галузевому та в національному масштабі: Рекомендація міжнародної організації праці від 20 червня 1960 р. № 113 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993\\_243](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_243).

40. Щодо консультацій та співробітництва між роботодавцями і працівниками на рівні підприємства: Рекомендація міжнародної організації праці від 26 червня 1952 р. № 94 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993\\_235](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_235).

41. Щодо обов'язковості укладення колективного договору на підприємстві: Лист міністерства праці та соціальної політики України від 05 квітня 2006 р. № 21-5-197 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v-197323-06>. 171

## **ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Індивідуальне завдання підлягає захисту студентом на заняттях, які призначаються додатково. Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Студенти можуть зробити його у вигляді реферату. Реферат повинен мати обсяг 18-24 сторінок А4 тексту (кегель Times New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5), включати план, структуру основної частини тексту відповідно до плану, висновки і список літератури, складений відповідно до ДСТУ 8302:2015. В рефераті можна помістити словник базових понять до теми. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах, наприклад, у вигляді презентації у форматі Power Point. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Як виконання індивідуального завдання за рішенням викладача може бути зарахована участь студента у міжнародній або всеукраїнській науково-практичній конференції з публікацією у матеріалах конференції тез на одну з тем, дотичних до змісту дисципліни, або публікація статті на одну з таких тем в інших наукових виданнях.

Текст індивідуального завдання подається викладачу не пізніше, ніж за 2 тижні до закінчення семестру. Заняття із захисту індивідуальних завдань призначаються не пізніше, ніж за 1 тиждень до закінчення семестру. Викладач має право вимагати доопрацювання індивідуального завдання, якщо воно не відповідає вимогам.

### **Тематика індивідуальних завдань для студентів денної та контрольних робіт для студентів заочної форми навчання**

1. Право на працю, право на достатній життєвий рівень, право на соціальний захист: порівняльна характеристика.
2. Специфічні способи захисту трудових прав працівників та забезпечення виконання трудових обов'язків.
3. Поняття та види функцій трудового права України та їх зміст.
4. Характерні риси принципів трудового права та їх зміст.
5. Розкрийте співвідношення національного та міжнародного законодавства в сфері праці.
6. Розкрийте співвідношення локального та державного законодавства в сфері праці.
7. Трудова правоздатність і трудова дієздатність як передумова виникнення трудових правовідносин в сфері будівельної та містобудівної діяльності.
8. Елементи трудових правовідносин: об'єкт, зміст та суб'єкти трудових правовідносин.
9. Державна політика зайнятості населення.
10. Державна служба зайнятості: склад, функції та повноваження.
11. Міжнародна організація праці (МОП), її основні завдання, структура і компетенція.

### **II семестр**

12. Види трудового договору: порівняльна характеристика.
13. Права, обов'язки сторін трудового договору: порівняльна характеристика.
14. Підстави укладення строкового трудового договору: порівняльна характеристика.
15. Умови припинення дії строкового трудового договору: порівняльна характеристика.

16. Умови трудового договору, випадки зміни умов трудового договору: порівняльна характеристика.
17. Випробування, стажування: порівняльна характеристика.
18. Припинення трудового договору за угодою сторін [пункт 1 частини 1 статті 36 КЗпП України], припинення трудового договору за бажанням працівника [стаття 38 КЗпП України]: ключові відмінності.
19. Припинення трудового договору за п. 2 ст. 40 КЗпП України [розкрити зміст формулювання "виявлена невідповідність"].
20. Припинення трудового договору за п. 2 ст. 40 КЗпП України [розкрити зміст формулювання "невідповідність, встановлена під час випробування"].
21. Припинення трудового договору за п. 2 ст. 40 КЗпП України [розкрити зміст формулювання "невідповідність виконуваний роботі за станом здоров'я"].
22. Конституція України щодо заборони застосування примусової праці [частина 3 статті 43].
23. Існування та підстави застосування примусової праці за чинним законодавством України ["переведення працівника без його згоди на іншу роботу в порядку дисциплінарного стягнення"].
24. Існування та підстави застосування примусової праці за чинним законодавством України ["переведення працівника без його згоди на іншу роботу у разі виробничої необхідності"].
25. Існування та підстави застосування примусової праці за чинним законодавством України ["переведення працівника без його згоди на іншу роботу, не передбачену трудовим договором"]
26. Існування та підстави застосування примусової праці за чинним законодавством України ["надурочні роботи"].
27. Праця жінок: порівняльна характеристика.
28. Охорона праці: порівняльна характеристика.
29. Цивільно-правові договори з фізичними особами про виконання робіт та трудові договори: проблеми розмежування.
30. Дискримінація в трудових правовідносинах: способи протидії та захисту.
31. Працевлаштування осіб з інвалідністю.
32. "Місце роботи" та "робоче місце працівника" як умови трудового договору.
33. Трудові договори на виконання сезонних робіт: практика укладання та припинення на прикладі чинного законодавства про працю України, країн ЄС.
34. Трудові договори з тимчасовими працівниками: практика укладання та припинення на прикладі чинного законодавства про працю України, країн ЄС.
35. Нетипові (гнучкі) форми зайнятості з точки зору чинного законодавства про працю України та проекту Трудового кодексу України.
36. Медіація як альтернатива вирішення трудових суперечок.

## **МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ**

Вивчення курсу «Трудове право» в організаційному плані здійснюється за модульно-рейтинговою системою, яка спрямована на активізацію поглибленого засвоєння студентами конституційно-правових явищ, сучасних державно-правових відносин і політичних процесів і самостійну творчу роботу з формування власної правової культури.

Рейтингова оцінка з дисципліни – це сума оцінок ( балів) усіх видів навчання студентів, які передбачаються навчальною програмою. До них відносяться :

- відвідування лекцій і наявність та якість конспектів лекцій;
  - відвідування семінарів та участь в них:
- а) виступи з доповідями ,

- б) доповнення доповідачів,
- г) вміння формулювати і ставити питання, вести дискусії - написання та захист індивідуальних завдань.

Модульний контроль проводиться після завершення практичних занять і здійснюється за навчальними матеріалом, що розглядався в курсі. Формою модульного контролю є письмові контрольні роботи, тестування та усне опитування студентів.

До модульного контролю допускаються студенти, які виконали усі види навчальних робіт, передбачених навчальною програмою.

Студенти, які не пройшли модульний контроль, не допускаються до підсумкового контролю (екзамену).

За дозволом деканату та за згодою кафедри окремі студенти (при наявності необхідної мотивації) можуть в додатковий час спробувати підвищити свій рейтинг модульного контролю.

При оцінюванні знань студентів використовується чотирибальна шкала оцінювання (5, 4, 3, 2), яка водночас приводиться у відповідність до європейської шкали оцінювання ECTS за таблицею:

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
82-89	<b>B</b>	добре	
74-81	<b>C</b>		
64-73	<b>D</b>	задовільно	
60-63	<b>E</b>		
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студенту, який має підсумкову оцінку за дисципліну від 35 до 59 балів, призначається додаткова залікова сесія. В цьому разі він повинен виконати додаткові завдання, визначені викладачем.

Студент має право на опротестування результатів контролю (апеляцію). Правила подання та розгляду апеляції визначені внутрішніми документами КНУБА, які розміщені на сайті КНУБА та зміст яких доводиться до студентів на початку вивчення дисципліни.

### Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота								ІЗ	Іспит	Сума
M1		M2	M3		M4		M5			
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5	ЗМ6	ЗМ7	ЗМ8			
8	7	7	7	8	7	8	8	20	20	100

## ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття трудового права.
2. Предмет трудового права.
3. Поняття права на працю.
4. Відмінність трудових правовідносин від цивільно-правових.
5. Метод правового регулювання трудових правовідносин .
6. Співвідношення централізованого та децентралізованого методу правового регулювання трудових правовідносин.
7. Функції трудового права.
8. Захисна функція трудового права.
9. Поняття та види принципів трудового права.
10. Сутність принципу єдності та диференціації правового регулювання трудових відносин.
11. Сутність принципу визнання незаконними умов договорів про працю, які погіршують правове становище працівників та принципу сприяння (in favorem).
12. Сутність принципу соціального партнерства.
13. Поняття та особливості джерел трудового права.
14. Класифікація джерел трудового права.
15. Конституція, як джерело трудового права.
16. Локальні нормативно-правові акти як джерела трудового права та їх характеристика.
17. Міжнародні нормативно-правові акти як джерело трудового права.
18. Поняття трудових правовідносин.
19. Суб'єкти трудових правовідносин.
20. Фізична особа, як суб'єкт трудових правовідносин.
21. Правосуб'єктність працівника.
22. Роботодавець, як суб'єкт трудових правовідносин.
23. Особливості правового статусу роботодавця-фізичної особи.
24. Профспілка, як суб'єкт трудового права.
25. Поняття трудового договору.
26. Сторони трудового договору.
27. Роботодавець, як сторона трудового договору.
28. Відмінність трудового договору від інших угод про працю.
29. Зміст трудового договору.
30. Характеристика обов'язкових умов трудового договору.
31. Характеристика факультативних умов трудового договору.
32. Фактичний допуск до роботи.
33. Поняття необґрунтованої відмови в прийомі на роботу.
34. Поняття випробування при прийнятті на роботу.
35. Документи та відомості, що подаються при прийомі на роботу.
36. Державне регулювання оплати праці.
37. Мінімальна заробітна плата: поняття, функції.
38. Договірне регулювання оплати праці: система, принципи, зміст.
39. Організація оплати праці, на підприємстві: загальна характеристика.
40. Поняття тарифної системи та її елементи.
41. Тарифна сітка, її складові.
42. Тарифно – кваліфікаційні характеристики.
43. Умови та порядок зниження кваліфікаційного розряду робітнику.
44. Організація оплати праці службовців. Схеми посадових окладів.
45. Умови і порядок встановлення і зниження посадового окладу працівнику.
46. Системи заробітної плати. Загальна характеристика.

47. Поняття та види дисциплінарної відповідальності працівників.
48. Види дисциплінарних стягнень та порядок їх накладення.
49. Додаткові заходи впливу на порушників трудової дисципліни та їх застосування в Україні та ЄС.

## **ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ**

1. Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку студента він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

2. Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) перевіряються на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій студентів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

## **ПОЛІТИКА ЩОДО ВІДВІДУВАННЯ**

1. Студент, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату ФУПІ документ, який засвідчує ці причини.

2. Студент, який пропустив лекційне заняття, повинен законспектувати зміст цього заняття та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

3. Студент, який пропустив практичне заняття, повинен законспектувати джерела, які були визначені викладачем як обов'язкові для конспектування, та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

4. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

## **Методичне забезпечення**

### **I. Законодавчі акти, міжнародні договори**

I.1. Конституція України; прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

I.2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

I.3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

I.4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

I.5. Кодекс цивільного захисту від 2 жовтня 2012 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>



I.6. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

I.7. Європейська соціальна хартія (переглянута) ETS № 163 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 51. – Ст. 397.

I.8. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015)

I.9. Конвенція Міжнародної організації праці про дискримінацію в галузі праці і занять від 25 червня 1958 р. № 111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.10. Конвенція Міжнародної організації праці про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів від 1 липня 1949 р. № 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.11. Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийняття на роботу від 26 червня 1973 р. № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.12. Конвенція Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю від 28 червня 1930 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.13. Конвенція Міжнародної організації праці про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності від 29 червня 1951 р. № 100. 7. Конвенція Міжнародної організації праці про скасування примусової праці від 25 червня 1957 р. № 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.14. Конвенція Міжнародної організації праці про свободу асоціації і захист права на організацію від 9 липня 1948 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.15. Конвенція про захист прав людини та основоположні свободи від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.16. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043)

I.17. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042\\_92](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042_92)

I.18. Про безробіття: Конвенція МОП № 2, 1919 р. (ратифікована Верховною Радою України 4 лютого 1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993\\_143](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_143)

I.19. Про інспекцію праці в сільському господарстві: Конвенція МОП від 25 червня 1969 р. № 129 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_114](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_114).

I.20. Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі: Конвенція МОП від 11 липня 1947 р. № 81 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_036](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_036).

I.21. Статут Міжнародної організації праці від 28 червня 1919 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

I.22. Тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм: Конвенція міжнародної організації праці від 21 червня 1976 р. № 144 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_175](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_175).

I.23. Щодо зв'язків між адміністрацією і працівниками на підприємстві: Рекомендація міжнародної організації праці від 28 червня 1967 р. № 129 // Офіційний веб-

сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993\\_074](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_074).

I.24. Щодо консультацій та співробітництва між державною владою та організаціями підприємців і працівників у галузевому та в національному масштабі: Рекомендація міжнародної організації праці від 20 червня 1960 р. № 113 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993\\_243](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_243).

I.25. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

I.26. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р.: // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – Ст. 542.

I.27. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08 лютого 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>.

I.28. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

I.29. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

I.30. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр>

I.31. Про гарантії та компенсації при переїзді на роботу в іншу місцевість: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 255 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/255-98-п>.

I.32. Про державні нагороди України: Закон України від 16 березня 2000 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1549-14>

I.33. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05 жовтня 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

I.34. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

I.35. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16 листопада 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

I.36. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23 червня 1995 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/239/95-вр>.

I.37. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

I.38. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

I.39. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09 липня 2003 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

I.40. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.

I.41. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

I.42. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

I.43. Про індексацію грошових доходів населення: Закон України від 03 липня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-12>.

I.44. Про колективні договори і угоди: Закон України від 1 липня 1993 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>

I.45. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>

I.46. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>

I.47. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>

I.48. Про освіту: Законами України від 23 травня 1991 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

I.49. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

I.50. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

I.51. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.

I.52. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 23 лютого 2012 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4448-17>.

I.53. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

I.54. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>.

I.55. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>.

I.56. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

I.57. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

I.58. Про профспілки, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.

I.59. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15453>

I.60. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>

I.61. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12\\_\\_](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12__)

I.62. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/print1465213577576447>

I.63. Аналіз практики розгляду районними судами м. Києва справ за трудовими спорами (поновлення на роботі, стягнення сум у зв'язку із незаконним звільненням або затримкою у виплаті заробітної плати, відшкодування шкоди по КЗпП України, в т.ч. моральної) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/80/>

I.64. Деякі питання виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ та державної соціальної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 37 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-2016-п>.

I.65. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 р. № 20/2013 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.

I.66. Деякі питання розслідування обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>

I.67. Положення про арбітра, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 132 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/MUS9522.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS9522.html)

I.68. Положення про Національну службу посередництва і примирення; затверджено Указом Президента України № 1258/98 від 17 листопада 1998 р. (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1258/98>

I.69. Положення про порядок проведення страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) та примирних процедур під час страйку, затверджене Наказом НСПП № 131 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/MUS9493.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS9493.html)

I.70. Положення про порядок розгляду колективного трудового спору (конфлікту) примирною комісією за участю незалежного посередника, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 71 від 11 травня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart72/idx72453.htm>

I.71. Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників: Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170 (із змінами і доповненнями) // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 7. – Ст. 172.

I.72. Положення про посередника, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 133 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/MUS9521.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS9521.html)

I.73. Положення про почесні звання України: Указ Президента України від 29 червня 2001 р. № 476/2001 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/476/2001>

I.74. Положення про примирну комісію, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 130 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart59/inx59143.htm>

I.75. Положення про трудовий арбітраж, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення № 135 від 18 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/MUS2328.html](http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS2328.html)

I.76. Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Затверджене наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 червня 1993 р. № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>

I.77. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), нестачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння або валютних цінностей: Закон України від 6 червня 1995 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/217/95-%D0%B2%D1%80>

I.78. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>

I.79. Про затвердження Типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників та службовців підприємств, установ, організацій: Постанова Держкомпраці СРСР від 20 липня 1984 р. № 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0213400-84>

I.80. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах Українця за кордон: Наказ Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (із змінами і

доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98>

I.81. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гучого режиму робочого часу: Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 04 жовтня 2006 р. № 359 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/zakoni/005/02/008195.php>

I.82. Про затвердження переліку проведень, цехів, професій і посад зі шкідливими умовами праці, робота на яких надає право на скорочену тривалість робочого часу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2001 р. № 163 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF>

I.83. Про затвердження Переліку робіт, при виконанні яких може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність, умови її застосування і Типового договору про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність: Наказ Міністерства праці України від 12 травня 1996 р. № 43 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0286-96>

I.84. Про затвердження Положення про державну службу зайнятості: Наказ Міністерства соціальної політики України № 1543 від 15 грудня 2016 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1723-16>

I.85. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п>.

I.86. Про затвердження Положення про оплату праці за час виробничого навчання, перекваліфікації або навчання інших професій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 700 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/700-97-п>.

I.87. Про затвердження Положення про оплату праці за час виробничого навчання, перекваліфікації або навчання інших професій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 700 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/700-97-п>.

I.88. Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 р. № 287 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287-96-п>.

I.89. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 116 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>

I.90. Про затвердження Порядку надання роботодавцями територіальним органам Державної служби зайнятості інформації про зайнятість та працевлаштування громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню: Наказ Міністерства соціальної політики України від 16 травня 2013 р. № 271 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-13>

I.91. Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і міжнародних спортивних змаганнях: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 565 (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2011-%D0%BF>

I.92. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків не виробничого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001 р. № 270 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-2001-%D0%BF>

I.93. Про затвердження Рекомендацій щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці: Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10 жовтня 1997 р. № 7 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/FIN518.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN518.html)

I.94. Про затвердження Типових правил внутрішнього службового розпорядку: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 03 березня 2016 р. № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0457-16>

I.95. Про затвердження Типового положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці: Наказ державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 березня 2007 р. № 56 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0316-07.\\_\\_](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0316-07.__)

I.96. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. № 45 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/45-98-%D0%BF>

I.97. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF>

I.98. Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>.

I.99. Про практику застосування судами законодавства про оплату праці: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. № 13 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-99>.

I.100. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>

I.101. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 // Офіційний вебсайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>.

I.102. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

I.103. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 1992 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

I.104. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 р. № 14 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>.

I.105. Про Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчально-виховних закладів системи Міністерства освіти України: Наказ Міністерства

освіти України від 20 грудня 1993 р. № 455 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-94>

I.106. Про Типову форму контракту з керівником підприємства, що знаходиться у загальнодержавній власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 1995 р. № 597 (із змінами і оповненнями) // Зібрання постанов Кабінету міністрів України. – 1995. – № 11. – Ст. 264.

I.107. Про трудові книжки працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993 р. № 301 (із змінами і доповненнями) // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1993. – № 10. – Ст. 197.

I.108. Про упорядкування застосування контрактної форми трудового договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170 // Зібрання постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 7. – Ст. 172.

I.109. Регламент роботи трудового арбітражу по розгляду та вирішенню колективного трудового спору (конфлікту), затверджений Наказом Національної служби посередництва і примирення № 95 від 8 серпня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.nspp.gov.ua](http://www.nspp.gov.ua)

I.110. Рішення Конституційного Суду України від 18 жовтня 2000 р. у справі № 1-36/2000 за конституційними поданнями народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 8, 11, 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (справа про свободу утворення профспілок) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-00> 139

I.111. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. у справі № 17/81-97 за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>

I.112. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-1/98 від 9 липня 1998 р. за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>

I.113. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-13/2013 від 15 жовтня 2013 р. за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>

I.114. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-3/2002 від 21 травня 2002 р. за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої і четвертої статті 1, абзацу другого пункту 8 частини першої статті 18, частини першої статті 25, пунктів 1, 2, 4 частини першої статті 30, частини першої статті 31, частини першої статті 32, пункту 2 частини другої статті 33, пункту 2 частини другої та частини третьої статті 37, статей 38 і 48 Закону України «Про Вищу раду юстиції» (справа про Закон України «Про Вищу раду юстиції») // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.vru.gov.ua/legislative\\_acts/5](http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/5)

I.115. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-38/2009 від 24 грудня 2009 р. у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>



I.116. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-5/2012 від 22 лютого 2012 р. за конституційним зверненням громадянина Стріхаря Володимира Васильовича щодо офіційного тлумачення положень статті 233 Кодексу законів про працю України у взаємозв'язку з положеннями статей 117, 237-1 цього кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-12>

I.117. Рішення Конституційного Суду України у справі № 17/81-97 від 9 липня 1998 р. за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98\\_\\_](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98__)

I.118. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-7/99 від 9 лютого 1999 р. за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99>.

I.119. Щодо обов'язковості укладення колективного договору на підприємстві: Лист міністерства праці та соціальної політики України від 05 квітня 2006 р. № 21-5-197 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v-197323-06>. 171

## **II. Підручники, навчальні посібники, конспекти та тексти лекцій**

II.1. Бойко Н. Д. Порівняльне трудове право / Н. Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007. – 191 с.

II.2. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіна. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с.

II.3. Венедіктов С. В. Правове регулювання трудових відносин: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посібник / С. В. Венедіктов. – К.: Алерта, 2012. – 367 с.

II.4. Гришак С. В. Право трудових спорів: навч. посібник / С. В. Гришак, О. С. Заржицький, Р. С. Кірін. – Д.: НГУ, 2011. – 167 с.

II.5. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник / А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.

II.6. Катренко Л. А. Охорона праці: навч. посібник / Л. А. Катренко, Ю. В. Кіт, І. П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.

II.7. Киселев И. Я. Зарубежное трудовое право: учебник для вузов / И. Я. Киселев. – М.: Издательская группа Норма-Инфра, 1998. – 263 с.

II.8. Киселев И. Я. Международно-правовое регулирование труда (международные стандарты труда): учеб. пособие / И. Я. Киселев. – М., 1995. – 356 с.

II.9. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право: учеб. для вузов / И. Я. Киселев. – М.: Дело, 1999. – 728 с.

II.10. Курс порівняльного трудового права: підручник: у 2 т. / М. І. Іншин, А. Р. Мацюк, А. М. Соцький, В. І. Щербина; за ред. акад. А. Р. Мацюка. – 2-ге вид., змін. і доп. – Х.: Діса плюс, 2015. – Т. 2. – 744 с.

II.11. Прилипко С. М. Трудове право України: підручник / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Х.: ФІНН, 2010. – 752 с.

II.12. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod\\_resource/content/1/Трудове\\_право\\_Підручник\\_\(2\).pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/54425/mod_resource/content/1/Трудове_право_Підручник_(2).pdf).

П.13. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с. URL: [http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod\\_resource/content/1/Трудове право України.pdf](http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112414/mod_resource/content/1/Трудове_право_України.pdf).

П.14. Трудове право: посібник для підготовки до держ. іспиту / С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2016. – 212 с.

### **III. Монографічні джерела, наукові статті**

III.1. Актуальні проблеми трудового права України: колективна монографія / О. А. Золотарьова та ін.; за заг. ред. О. А. Золотарьової. – Одеса: Негоціант, 2009. – 121 с.

III.2. Амелічева Л. П. Щодо трудової відповідальності учасників правовідносин соціального діалогу в сфері безпеки і гігієни праці / Л. П. Амелічева // Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасників V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27–28 вересня 2013 р.); за ред. В. В. Жернакова. – Х.: Право, 2013. – С. 130–136.

III.3. Ананко С. В. Державна підтримка сімей, у яких народжуються діти / С. В. Ананко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 11. – С. 143–147.

III.4. Андрійчук О. В. Зарубіжний досвід правового регулювання нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства / О. В. Андрійчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 9–2. – Т. 2. – С. 113–118.

III.5. Андрушко А. В. Деякі особливості регулювання трудових відносин за законодавством України та Польщі: порівняльно-правовий аспект / А. В. Андрушко // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3. – С. 191–194.

III.6. Андрушко А. В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності / А. В. Андрушко // Держава і право. – 2008. – № 41. – С. 380–385.

III.7. Андрушко А. В. Основні проблеми загальної дисциплінарної відповідальності у трудовому праві / А. В. Андрушко // Держава і право. – 2007. – № 37. – С. 371–376.

III.8. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – М.: Наука, 1994. – 398 с.

III.9. Арсентьева О. С. Правове регулювання соціального партнерства на етапі реформування трудового права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.05 / О. С. Арсентьева; Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. – Луганськ, 2010. – 20 с.

III.10. Барабаш Г. Про правове регулювання робочого часу і часу відпочинку наукових працівників / Г. Барабаш // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 10. – С. 63–66.

III.11. Барабаш Г. Про правове регулювання робочого часу і часу відпочинку наукових працівників / Г. Барабаш // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 10. – С. 63–66.

III.12. Баянова О. В. Формирование терминологии и классификация затрат на оплату труда в учетно-аналитической системе управления / О. В. Баянова // Управленец. – 2011. – № 9–10 (25–26). – С. 38–43.

III.13. Безусий В. В. Юридичні гарантії зайнятості та працевлаштування населення / В. В. Безусий // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 255–258.

III.14. Бережной В. А. Роль Международной организации труда в механизме защиты прав и свобод в сфере труда / В. А. Бережной // Российская юстиция. – 2007. – № 3. – С. 72–74.

III.15. Библиотека управляющего персоналом: мировой опыт. Управление занятостью и организация трудоустройства: Обзорная информация // сост. В. И. Яровой; под ред. Г. В. Щёкина. – К.: МАУП, 1995. – 176 с.

- Ш.16. Біла Г. О. Діяльність інспекцій праці за кордоном: досвід для України / Г. О. Біла // Держава і ринок. – 2011. – № 12. – С. 134–138.
- Ш.17. Божко В. М. Принцип рівності в оплаті праці / В. М. Божко // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр.; Нац. акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2012. – № 4 (71). – С. 233–245.
- Ш.18. Божко В. М. Щодо розмежування змісту термінів «заробітна плата» і «оплата праці» / В. М. Божко // Бюлетень М-ва юстиції України. – Бондарчук Я. О. Документи профспілок як джерело вивчення становлення системи соціально-трудових відносин у незалежній Україні: монографія / Я. О. Бондарчук. – К.: Наукова думка, 2015. – 242 с.
- Ш.19. Божко В. М. Щодо розмежування змісту термінів «заробітна плата» і «оплата праці» / В. М. Божко // Бюлетень М-ва юстиції України. – 2010. – № 12. – С. 70–77.
- Ш.20. Бородін І. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження / І. Бородін // Право України. – 2006. – № 12. – С. 93.
- Ш.21. Буроменський М. В. Міжнародно-правові стандарти внутрішньодержавної демократії // Вісник Академії правових наук. – 1997. – № 2(9). – С. 12–21.
- Ш.22. Буткевич В. Г. Міжнародне право: Основні галузі права / В. Г. Буткевич. – К., 2004. – 816 с.
- Ш.23. Валецька О. В. Правове регулювання оплати праці: монографія / О. В. Валецька. – Миколаїв: УДУ, 2012. – 220 с.
- Ш.24. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д. М. Величко. – Х., 2008. – 186 с.
- Ш.25. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Х.: Консум, 1995. – 136 с.
- Ш.26. Венедіктов С. В. Теоретико-правові засади сучасної концепції трудового правовідношення в Україні: монографія / С. В. Венедіктов. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 224 с.
- Ш.27. Верес Ю. М. Проблемні питання колективно-договірного регулювання оплати праці / Ю. М. Верес // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр.; за ред. Л. І. Лазор. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2011. – № 19. – С. 216–223.
- Ш.28. Вечурко С. Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони праці / С. Вечурко // Віче. – 2013. – № 6. – С. 10–13.
- Ш.29. Ветухова І. А. Правове регулювання нетипових видів зайнятості працівників за сучасних умов / І. А. Ветухова // Пробл. законності. – 2013. – Вип. 121. – С. 93–105.
- Ш.30. Вісьтак М. Я. Міжнародно-правові акти в системі джерел трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / М. Я. Вісьтак. – Львів, 2012. – 176 с.
- Ш.31. Вітковський В. С. Норми робочого часу як гарантія захисту права працівника на життя / В. С. Вітковський // Адвокат. – 2010. – № 12. – С. 22–26.
- Ш.32. Волвенко П. В. Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / П. В. Волвенко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 24 с.
- Ш.33. Волинець У. А. Розвиток соціального партнерства в Україні / У. А. Волинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2. – Т. 2. – С. 235–238.
- Ш.34. Воропаєва Н. Г. Державний та громадський нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці / Н. Г. Воропаєва // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 99–105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP\\_index.htm\\_2013\\_3\\_19.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2013_3_19.pdf).
- Ш.35. Воропаєва Н. Г. Принципи та форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці / Н. Г. Воропаєва // Митна справа. – 2013. – № 4. – С. 152–157.

- Ш.36. Гарантії в трудовому праві України: монографія / О. С. Заржицький та ін.; відп. ред. О. С. Заржицький. – Д.: Арт-Прес, 2008. – 288 с.
- Ш.37. Гаращенко Л. П. Правове регулювання відпусток за законодавством України / Л. П. Гаращенко. – К.: Павлім, 2003. – 172 с.
- Ш.38. Гетьманцева Н. Д. Інтерес в правовому регулюванні трудових відносин / Н. Д. Гетьманцева // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Серія «Правознавство». – Чернівці: Рута, 2012. – Вип. 618. – С. 66–70.
- Ш.39. Гетьманцева Н. Д. Місце державних органів у системі соціального партнерства / Н. Д. Гетьманцева // Юридична Україна. – 2011. – № 7. – С. 28–32.
- Ш.40. Гетьманцева Н. Д. Соціальне партнерство як спосіб інтеграції інтересів суб'єктів соціально-трудових відносин / Н. Д. Гетьманцева // Підприємство, господарство і право. – 2016. – № 3 – С. 82–86.
- Ш.41. Голобородько В. Внутрішній трудовий розпорядок: поєднання централізованого та локального правового регулювання / О. Голобородько // Держава і право України. – 2011. – № 51. – С. 348–351.
- Ш.42. Голобородько В. О. Трудова дисципліна як основний складник внутрішнього трудового розпорядку / В. О. Голобородько // Наук. вісник НДУ. – 2014. – № 1. – Т. 1. – С. 264–268.
- Ш.43. Гончарова Г. Мирова угода як спосіб врегулювання трудових спорів на основі взаємних поступок / Г. Гончарова // Право України. – 2011. – № 11— С. 176–182.
- Ш.44. Гончарова К. В. Правовий статус державних органів – суб'єктів трудового права / К. В. Гончарова // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 354–360.
- Ш.45. Гончарова К. В. Правовий статус державних органів – суб'єктів трудового права / К. В. Гончарова // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 354–360.
- Ш.46. Гордеюк А. О. Проблема функціонального визначення основної заробітної плати як структурної частини заробітної плати // А. О. Гордеюк // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 132–137.
- Ш.47. Грабовська Г. М. Міжнародно-правові стандарти регулювання праці / Г. М. Грабовська, С. В. Токар // Право і суспільство. – 2015. – № 4(2). – С. 76–80.
- Ш.48. Грекова М. М. Визначення поняття та ознак міжнародних трудових стандартів / М. М. Грекова // Право України. – 2008. – № 4. – С. 50–53.
- Ш.49. Грекова М. М. Міжнародні трудові стандарти як основа вдосконалення трудового законодавства України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / М. М. Грекова; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2009. – 19 с.
- Ш.50. Грузінова Л. П. Актуальні питання правового регулювання неповного робочого часу / Л. П. Грузінова // Адвокат. – 2013. – № 8. – С. 35–40.
- Ш.51. Губенко В. Д. Правові основи працеворонної політики та охорони праці: навч. посібник / В. Д. Губенко, Б. М. Коржик, В. П. Андрійченко, Н. А. Губенко. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 174 с.
- Ш.52. Гуцу С. Ф. Матеріальна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності в трудовому праві / С. Ф. Гуцу // Право і безпека. – 2011. – № 3. – С. 248–250.
- Ш.53. Дей М. О. Методологія гармонізації законодавства України з охорони праці до законодавства ЄС / М. О. Дей // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 3. – С. 280–283.
- Ш.54. Держава та її органи як суб'єкти трудового права: теоретико-прикладний нарис: монографія / К. В. Гончарова, Ю. Ю. Івчук, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко; за наук. ред. О. М. Ярошенко. – Х.: Право, 2014. – 288 с.

- Ш.55. Дмитрієва К. І. Правове регулювання часу відпочинку за законодавством країн із розвинутою економікою / К. І. Дмитрієва // Часопис Київського ун-ту права. – 2013. – № 1. – С. 195–199.
- Ш.56. Додіна Т. М. Міжнародні стандарти захисту трудових прав жінок // редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2010. – 476 с.
- Ш.57. Додіна Т. М. Міжнародні стандарти захисту трудових прав жінок // редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2010. – 476 с.
- Ш.58. Домбругова А. Умови надання основної щорічної відпустки / А. Домбругова // Юридичний вісник України. – 2005. – № 24. – С. 14–15.
- Ш.59. Дороніна О. А. Напрями удосконалення системи оплати праці як складова кадрової політики підприємства / О. А. Дороніна // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2010. – № 2. – С. 41–46.
- Ш.60. Дороніна О. А. Проблеми та перспективи діяльності профспілок щодо забезпечення гідної праці в Україні / О. А. Дороніна // Бізнес Інформ. – 2013. – № 9. – С. 202–207.
- Ш.61. Дріжчана С. В. До питання гармонізації трудового законодавства України із законодавством ЄС / С. В. Дріжчана // Держава і право. – 2008. . № 41. – С. 368–375.
- Ш.62. Економіка праці і соціально-трудова відносини / М. Г. Акулов, А. В. Драбаніч, Т. В. Євась та ін. – К.: ЦУЛ, 2012. – 328 с.
- Ш.63. Єгоркіна Т. О. Удосконалення системи мотивації праці робітників підприємства / Т. О. Єгоркіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць; ПДТУ. – Маріуполь, 2010. – Т. 1. – С. 235–240.
- Ш.64. Жернаков В. В. Відповідальність за прогул: проблеми регулювання / В. В. Жернаков // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 3. – С. 171–178.
- Ш.65. Жернаков В. В. Договірне регулювання відносин у сфері праці / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко // Договір як універсальна правова конструкція: монографія. – Х.: Право, 2012. – С. 112–232.
- Ш.66. Жернаков В. В. Теоретичні та практичні питання інституту захисту прав людини в сфері праці / В. В. Жернаков // Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». – 2006. – Вип. 32. – С. 278–283.
- Ш.67. Жигалкін П. І. Судова практика та її значення для регулювання відносин у сфері праці: монографія / П. І. Жигалкін, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: Вид-во ПП «ФІНН», 2008. – 544 с.
- Ш.68. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці: підручник / В. Ц. Жидецький. – Львів: УАД, 2006. – 336 с.
- Ш.69. Замченко А. О. Принципи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / А. О. Замченко; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 20 с.
- Ш.70. Зелена М. І. Компенсаційний пакет – сучасний погляд на мотивацію працівників підприємства / М. І. Зелена; Хмельницький національний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
- Ш.71. Зеркалов Д. В. Наукові основи охорони праці: монографія / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2015. – 1143 с.
- Ш.72. Зеркалов Д. В. Охорона праці: навч. посібник / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2015. – 348 с.
- Ш.73. Зінченко М. Ю. Професія як елемент трудової функції працівника / М. Ю. Зінченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 56. – С. 315–319.

- Ш.74. Иванов С. А. Проблемы международного регулирования труда / С. А. Иванов. – М.: Наука, 1964. – 343 с.
- Ш.75. Івашина О. Удосконалення механізму державного регулювання оплати праці в Україні / О. Івашина // Держ. упр. та місцеве самоврядування: зб. наук. пр.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Д.: ДРІДУ; НАДУ при Президентові України, 2010. – Вип. 2 (5). – С. 157–165.
- Ш.76. Іващенко Г. І. Громадський контроль з охорони праці / Г. І. Іващенко // Охорона праці. – 2010. – № 2. – С. 36–37.
- Ш.77. Ізуїта П. О. Форми й методи контролю та нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці / П. О. Ізуїта // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Вип. 1. – С. 46–51.
- Ш.78. Кабанець В. До питання вдосконалення класифікації трудових спорів / В. Кабанець // Право України. – 2006. – № 6. – С. 110–113.
- Ш.79. Кабаченко М. О. Міжнародні стандарти праці: спроба визначення поняття / М. О. Кабаченко. Держава і право: збірник наукових праць. Серія Юридичні науки; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К.: Юридична думка, 2015. – Вип. 67. – 472 с.
- Ш.80. Кашперук А. В. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту безробітних / А. В. Кашперук // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 1(18). – С. 1–7.
- Ш.81. Київець О. В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія // Європейські студії та право. – 2012. – № 1(5). – С. 1–9.
- Ш.82. Кисельова О. І. Децентралізація відносин у сфері оплати праці: аспекти договірної регулювання / О. І. Кисельова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3–2. – Т. 1. – С. 78–81.
- Ш.83. Кіт О. Акти судів загальної юрисдикції як джерела трудового права / О. Кіт // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 59. – С. 258–265.
- Ш.84. Клименчук Н. М. До питання змісту структури генеральної угоди / Н. М. Клименчук // Вісник Верхов. Суду України. – 2011. – № 1. – С. 45–48.
- Ш.85. Козар К. В. Удосконалення системи оплати праці персоналу в сучасних умовах функціонування / К. В. Козар // Економіка, фінанси, менеджмент (Технології та дизайн). – 2013. – № 1 (6). – С. 1–6.
- Ш.86. Козуб І. Умова про оплату праці як одна з умов трудового договору / І. Козуб // Підприємництво, госп-во і право: наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2013. – № 3. – С. 59–63.
- Ш.87. Колективно-договірне регулювання соціально-трудова відносин у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації: монографія / О. М. Ярошенко, Г. С. Гончарова, С. О. Сільченко та ін.; за ред. проф. О. М. Ярошенка. – Х.: Право, 2009. – 240 с.
- Ш.88. Коляда Т. А. Правове регулювання охорони праці у контексті ствердження ідеї соціальної держави / Т. А. Коляда // Право і безпека: наук. журн. – 2010. – № 3. – С. 203–207.
- Ш.89. Коляда Т. А. Працевлаштування молоді: проблеми правового регулювання / Т. А. Коляда // Право і безпека. – 2010. – № 2. – С. 166–69.
- Ш.90. Коротка О. М. Підстава і умови матеріальної відповідальності за трудовим правом / О. М. Коротка // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 74–75.
- Ш.91. Корякіна І. І. Адаптація законодавства України з охорони праці до окремих директив Європейського Союзу / І. І. Корякіна // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України; голова ред. кол. Ю. С. Шемшученко, 2009. – Вип. 43. – С. 372–378.
- Ш.92. Костюк В. Л. Джерела трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / В. Л. Костюк. – К. – 2000. – 151 с.

- Ш.93. Костюк В. Л. Джерела трудового права: поняття, особливості, принципи ієрархічності / В. Л. Костюк // Публічне право. – 2015. – № 4 (20). – С. 207–213.
- Ш.94. Костюк В. Л. Міжнародні договори у системі джерел трудового права: науково-теоретичний підхід / В. Л. Костюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 31. – Т. 2. – С. 65–68.
- Ш.95. Костюк В. Л. Місце Конституції України в контексті новітньої кодифікації трудового законодавства: науково-правовий аспект / В. Л. Костюк // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 1(1). – С. 135–141.
- Ш.96. Костюк В. Л. Правосуб'єктність органів, які здійснюють державний нагляд у сфері праці: науково-правовий аспект / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 1(5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvlnpa.pdf>.
- Ш.97. Костюк В. Л. Правосуб'єктність у трудовому праві: проблеми теорії та практики: монографія / В. Л. Костюк. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2012. – 464 с.
- Ш.98. Костюк В. Л. Трудовий колектив: окремі проблеми законодавчого закріплення трудової правосуб'єктності / В. Л. Костюк // Наук. зап. НаУКМА. – Серія Юрид. науки. – К.: ВДЦ НаУКМА, 2011. – Т. 116. – С. 84–86.
- Ш.99. Кохан М. С. Про співвідношення премій як виду заохочення з преміями в системі оплати праці / М. С. Кохан // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса: Юрид. літ., 2012. – Вип. 63. – С. 417–423.
- Ш.100. Кравцов Д. М. Зміст та значення правової категорії «належна працівнику заробітна плата» / Д. М. Кравцов // Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фахове вид. – 2013. – № 3–1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://pap.in.ua/3-1\\_2013/5/Kravtsov%20D.M..pdf](http://pap.in.ua/3-1_2013/5/Kravtsov%20D.M..pdf).
- Ш.101. Краєвська В. О. Механізми подальшого вдосконалення зайнятості вивільнених працівників / В. О. Краєвська // Пробл. законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 31–36.
- Ш.102. Краснов Є. В. Основні трудові права у зарубіжному законодавстві / Є. В. Краснов // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 349–356.
- Ш.103. Лавриненко О. В. Проблемы и особенности реализации принципов и норм трудового права в законодательстве о службе в органах внутренних дел Украины: монографія / О. В. Лавриненко. – Донецк: Ноулідж, Донец. отдние, 2010. – 472 с.
- Ш.104. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України: монографія / О. Я. Лаврів. – Івано-Франківськ, 2008. – 216 с.
- Ш.105. Лавріненко О. В. Актуальні питання теорії трудового права в контексті сучасного розвитку правової системи України / О. В. Лавріненко. – Донецьк: Вебер, Донецька філія, 2007. – 428 с.
- Ш.106. Лавріненко О. В. Принцип єдності й диференціації правового регулювання соціально-трудова відносин у системі галузевих принципів трудового права України: монографія / О. В. Лавріненко. – Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2010. – 358 с.
- Ш.107. Лаврінчук І. П. Забезпечення трудових прав за Європейськими стандартами / І. П. Лаврінчук // Юридична наука. – 2011. – №1. – С. 113–118.
- Ш.108. Лазаренко А. М. Соціальне партнерство як механізм реалізації соціальної функції трудового права / А. М. Лазаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6–2. – Т. 2. – С. 111–114.
- Ш.109. Лазор І. Дисциплінарна влада роботодавця: поняття та значення в умовах ринкових відносин / І. Лазор // Держава і право України. – 2011. – № 52. – С. 297–302.
- Ш.110. Лазор Л. Правове регулювання правосуб'єктності у сфері трудового права в ринкових умовах / Л. Лазор // Право України. – 2010. – № 12. – С. 108–113.

- Ш.111. Лата Н. Ф. Правове регулювання здійснення нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю / Н. Ф. Лата // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 8. – С. 114–119.
- Ш.112. Лосиця І. А. Соціальне партнерство в системі принципів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / І. А. Лосиця // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 335–340.
- Ш.113. Лосиця І. О. Проблеми правового регулювання відсторонення працівників від роботи за законодавством України: монографія / І. О. Лосиця. – Х.: ФІНН, 2011. – 224 с.
- Ш.114. Лукаш С. С. Співвідношення централізованого і локального регулювання трудових відносин в умовах ринкової економіки: монографія / С. С. Лукаш. – Х.: ФІНН, 2010. – 366 с. 91
- Ш.115. Льовіна В. Заохочення та порядок їхнього застосування / В. Льовіна // Юридичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 102–104.
- Ш.116. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.02 / М. В. Мазур; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 20 с.
- Ш.117. Маловичко С. Регулювання права на відпочинок деяких державних службовців, працівників правоохоронних, судових та інших органів / С. Маловичко // Право України. – 2007. – № 12. – С. 72–74.
- Ш.118. Маляренко А. До питання упередженості як підстави дисциплінарної відповідальності суддів / А. Маляренко // Право України. – 2012. – № 1–2. – С. 414–420.
- Ш.119. Марченко І. В. Заохочення як перспективний метод забезпечення дисципліни праці / І. В. Марченко // Наук. вісник УнНУ. – 2015. – № 35. – Ч. 1. – Т. 2. – С. 56–59.
- Ш.120. Мачульская Е. Е. Управление предприятием и трудовое право: опыт США: научно-аналитический обзор / Е. Е. Мачульская. – М.: Экзамен, 1996. – 59 с.
- Ш.121. Мельник А. С. Нагляд та контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні / А. С. Мельник // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 640–644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/11maczvu.pdf>.
- Ш.122. Мельничук О. Розвиток учень про колективні договори і угоди / О. Мельничук // Юридична Україна. – 2010. – № 5. – С. 63–67.
- Ш.123. Михайлова О. Е. Міжнародно-правові стандарти у сфері праці щодо трудящих-мігрантів / О. Е. Михайлова // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 401–408.
- Ш.124. Міщук М. О. Вдосконалення правового регулювання дисципліни праці в умовах кодифікації трудового законодавства України / М. О. Міщук // Юридичний вісник. – 2013. – № 1/26. – С. 99–103.
- Ш.125. Міщук М. О. Щодо ознак соціального партнерства в трудовому праві / М. О. Міщук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-1. – Т. 2. – С. 17–20.
- Ш.126. Мойсей С. В. Міжнародно-правові акти як джерело трудового права України / С. В. Мойсей // Науково-практична Інтернет-конференція 25.02.2016. – К. – Секція № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalactivity.com.ua/index>
- Ш.127. Момоток О. М. Локальні нормативно-правові акти та їх місце в системі джерел трудового права / О. М. Момоток, А. В. Шелдагаєва // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu\\_2013\\_2\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2013_2_10).
- Ш.128. Мотрич А. І. Колективний договір як засіб забезпечення трудових прав працівників / А. І. Мотрич // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 58–61.



- Ш.129. Мусієнко Б. Ю. Система правового регулювання вирішення трудових спорів в Україні: актуальні проблеми / Б. Ю. Мусієнко // Держава і право: Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 57. – С. 357–362.
- Ш.130. Небоженко К. В. Досвід європейських країн у сфері реалізації права на здорові та безпечні умови праці / К. В. Небоженко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 27. – С. 405–414.
- Ш.131. Нестеренко К. Д. Проблеми правового регулювання нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю / К. Д. Нестеренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 25. – С. 422–429.
- Ш.132. Нікіфоров В. Ю. Профспілки як суб'єкт трудового права / В. Ю. Нікіфоров // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – Вип. 27. – С. 368–373.
- Ш.133. Нова модель вирішення трудових спорів в Україні // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – 2014. – № 1–2. – С. 7–24.
- Ш.134. Нові підходи до вирішення трудових спорів на ринку праці України в умовах євроінтеграції // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – 2015. – № 1. – С. 4–15.
- Ш.135. Новосельська І. Роль Міжнародної організації праці в забезпеченні виконання Україною законодавства із захисту трудових прав працівників / І. Новосельська // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 5. – С. 120–125.
- Ш.136. Новосельська О. В. Теоретико-правові засади правового регулювання матеріальної відповідальності сторін трудового договору / О. В. Новосельська // Економіка Фінанси Право. – 2009. – № 3. – С. 32–35.
- Ш.137. Обушенко О. М. Співвідношення інституту охорони праці з іншими інститутами трудового права України / О. М. Обушенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2013. – № 1. – С. 198–202.
- Ш.138. Олексюк Т. І. Загальний порядок прийняття на роботу та укладення трудового договору / Т. І. Олексюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – № 3. – Т. 2. – С. 73–76.
- Ш.139. Охорона праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України (порівняльний аналіз) / за ред. д-ра юрид. наук, проф. В. С. Венедіктова; Державний департамент з питань адаптації законодавства. Українська асоціація фахівців трудового права. – Х.-К., 2006. – 680 с.
- Ш.140. Пазенок А. Сутність та способи реалізації права на страйк: вітчизняний та світовий досвід / А. Пазенок // Право України. – 2009. – № 1. – С. 68–73.
- Ш.141. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук.: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / Н. М. Пархоменко. – К., 2009. – С. 24.
- Ш.142. Петров А. Ненормированный рабочий день / А. Петров // Хоз-во и право. – 2012. – № 2. – С. 100–106.
- Ш.143. Пивовар В. Трудова дієздатність фізичної особи / В. Пивовар // Трудове право. – 2011. – № 7. – С. 26–29.
- Ш.144. Пилипенко П. Д. Підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин / П. Д. Пилипенко. – К.: Знання, 2003. – 146 с.
- Ш.145. Пилипенко П. Д. Про право зайнятості, або нові контури трудового права / П. Д. Пилипенко // Право України. – 2014. – № 6. – С. 197–207.
- Ш.146. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудових правовідносин в умовах формування ринкової економіки України: дис. ... д-ра юрид. наук / П. Д. Пилипенко. – Львів, 2001. – 388 с.

- Ш.147. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права / П. Д. Пилипенко. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 1999. – 214 с.
- Ш.148. Плескун О. В. Видання наказу про прийом на роботу як важливий етап укладення трудового договору / О. В. Плескун // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 733–737.
- Ш.149. Попов С. В. Актуальні питання класифікації зайнятості в сучасних умовах / С. В. Попов // Право і безпека. – 2008. – № 7/2. – С. 85–92.
- Ш.150. Попов С. В. Безробіття: його форми та види / С. В. Попов // Наукові записки. – Серія Право, економіка, гуманітарні науки. 2008. – № 1(6). – С. 50–56.
- Ш.151. Прилипко С. М. Колективні угоди як результат соціального партнерства (сучасний стан і перспективи розвитку): монографія / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, Н. М. Клименчук. – Х.: ФІНН, 2011. – 256 с.
- Ш.152. Прилипко С. М. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у випадку змін в організації виробництва і праці: проблеми теорії та практики: монографія / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, Л. Ю. Величко; НДІ прав. забезп. інновац. розвитку. – Х.: ФІНН, 2011. – 232 с.
- Ш.153. Пріміч Д. В. Право на колективні переговори і укладення колективних договорів: міжнародні стандарти та законодавство України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д. В. Пріміч; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2013. – 20 с.
- Ш.154. Прокопчук Ю. М. Міжнародно-правові аспекти охорони праці інвалідів / Ю. М. Прокопчук // Часопис Київського ун-ту права. – 2009. – № 3. – С. 246–252.
- Ш.155. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія / О. І. Процевський. – Х.: ХНАДУ, 2014. – 260 с.
- Ш.156. Процишен М. Право на страйк, його конституційне визначення та можливості вдосконалення / М. Процишен // Право України. – 2009. – № 10. – С. 211–218.
- Ш.157. Пыж Н. С. Мотивационный пакет как основная составляющая совершенствования мотивационной системы на предприятиях строительной отрасли / Н. С. Пыж // Бизнес Информ. – 2010. – № 1. – С. 16–21.
- Ш.158. Реус О. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні: монографія / О. С. Реус. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2008. – 199 с.
- Ш.159. Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні / за ред. Я. М. Шевченко. – Х.: Консум, 1999. – 272 с.
- Ш.160. Роїна О. М. Трудові правовідносини: практичний посібник / О. М. Роїна. – К.: КНТ, 2005. – 348 с.
- Ш.161. Российское законодательство и Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод // Государство и право. – 1997. – № 5. – С. 90–95.
- Ш.162. Рудницька О. П. Правове регулювання гарантійних виплат у трудовому праві: монографія / О. П. Рудницька. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 176 с.
- Ш.163. Рудницька О. П. Правове регулювання гарантійних виплат: зарубіжний досвід / О. П. Рудницька // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1 – С. 180–184.
- Ш.164. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: навч. посібник / А. В. Русаловський. – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
- Ш.165. Семашко Л. А. Проблеми наглядової діяльності в галузі охорони праці / Л. А. Семашко, М. О. Винокуров, Л. М. Переверзева // Вісник Харківськ. нац. техн. ун-ту сільського господарства імені Петра Василенка. – 2011. – Вип. 107. – Т. 2. – С. 299–308.

- Ш.166. Середа О. Відповідальність сторін колективно-договірних відносин: сучасний стан і перспективи / О. Середа // Вісник Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 1. – С. 80–84.
- Ш.167. Середа О. Г. Міжнародні стандарти з охорони праці: сучасний стан та перспективи адаптації законодавства України / О. Г. Середа // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 88–93.
- Ш.168. Середа О. Г. Щодо визначення поняття та сутності правовідносин у сфері нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / О. Г. Середа // Європейські перспективи. – 2013. – № 6. – С. 149–153.
- Ш.169. Середа О. Г. Щодо співвідношення понять нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства / О. Г. Середа // Актуальні пробл. права: теорія і практика: зб. наук. пр. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2013. – № 26. – С. 496–504.
- Ш.170. Середа О. Обов'язки роботодавця та правові наслідки їх невиконання / О. Середа // Право України. – 2002. – № 9. – С. 82–86.
- Ш.171. Середа О. Поняття і сутність нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства / О. Середа // Публічне право. – 2012. – № 4. – С. 227–232.
- Ш.172. Синенко С. В. Особливості правового регулювання тривалості робочого часу працівників транспорту / С. В. Синенко // Часопис Київського ун-ту права. – 2012. – № 3. – С. 236–242.
- Ш.173. Ситницька О. А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України: монографія / О. А. Ситницька. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2010. – 167 с.
- Ш.174. Сімутіна Я. В. До питання визначення сфери дії колективних договорів та угод / Я. В. Сімутіна // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2010. – № 2. – С. 186–
- Ш.175. Слюсар А. М. Класифікація суб'єктів трудового права України / А. М. Слюсар // Вісн. Акад. прав. наук України: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – № 4 (63). – С. 195–205.
- Ш.176. Слюсар А. М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект: монографія / А. М. Слюсар. – Х.: ФІНН, 2011. – 335 с.
- Ш.177. Сухачов С. Я. Трудові відносини: соціальний механізм функціонування / С. Я. Сухачов. – Житомир: Видавець В. Б. Котвицький, 2008. – 304 с.
- Ш.178. Терела Г. В. Система принципів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю / Г. В. Терела // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 24. – Т. 1. – С. 108–111.
- Ш.179. Тесленко В. В. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні. Профспілки, молодіжні та нові соціальні рухи / В. В. Тесленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 19(2). – С. 98–106.
- Ш.180. Тищенко О. В. Теоретико-правові проблеми сутності колективного договору як локального нормативного акту / О. В. Тищенко, Ю. І. Артюх // Юридичний вісник. – 2012. – № 1. – С. 87–90.
- Ш.181. Трубич С. Ю. Трудовий потенціал і зайнятість населення України в умовах переходу до ринку / С. Ю. Трубич. – Тернопіль, 1996. – 198 с.
- Ш.182. Трубіцин Д. В. Відсторонення працівника від роботи з ініціативи осіб, які не є стороною трудового договору / Д. В. Трубіцин // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 51. – С. 364–369.
- Ш.183. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посібник / П. А. Бущенко, А. М. Слюсар, Н. М. Швець; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 110 с.

- Ш.184. Трудовое право и трудовой коллектив / А. В. Пятаков, А. И. Цепин; отв. ред.: Р. З. Лившиц. – М.: Наука, 1986. – 199 с.
- Ш.185. Угрюмова Г. Дисципліна праці: розвиток та удосконалення інституту / Г. Угрюмова // Право України. – 2006. – № 1. – С. 40.
- Ш.186. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія / за наук. ред. проф. О. М. Ярошенка. – Х.: Юрайт, 2013. – 288 с.
- Ш.187. Хавронюк М. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність: навч. посібник / М. Хавронюк. – К.: Атіка, 2003. – 240 с.
- Ш.188. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел трудового права України: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Д. Ю. Хорошковська. – К. – 2006. – 194 с.
- Ш.189. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: монографія. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 264 с.
- Ш.190. Хуторян Н. Підстави та умови матеріальної відповідальності у трудовому праві. *Право України*. 2014. № 5. С. 126–132.
- Ш.191. Хуторян Н. Удосконалення порядку надання відпусток у проекті Трудового кодексу України. *Юридична Україна*. 2006. №1(37). С. 44–48.
- Ш.192. Цапенко А. Проблеми припинення трудового договору за обставинами, що не залежать від волі його сторін. *Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр.* Х.: Право, 2011. № 3 (66). С. 285–292.
- Ш.193. Цесарський Ф.А. Визначення змісту поняття «трудоий договір» та його характерних ознак в умовах розвитку ринкової економіки. *Вісник Національного ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. Серія Економ. теорія та право: зб. наук. пр. Х.: Право, 2012. №4(7). С. 165–172.
- Ш.194. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юридична література, 2001. 328 с.
- Ш.195. Чанишева Г. Правовые основы социального диалога в сфере труда / Г. Чанышева // Ежегодник укр. права: сб. науч. тр.: Нац. акад. прав. наук Украины. – Х.: Право, 2013. – № 5. – С. 396–402.
- Ш.196. Шамшина І. І. Суб'єкти трудового права: правове регулювання в умовах ринкових відносин: монографія / І. І. Шамшина. – Луганськ: Література, 2010. – 448 с.
- Ш.197. Шамшина І. І. Теоретичні підходи до визначення поняття правового статусу суб'єкта у сучасному трудовому праві / І. І. Шамшина // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 55–63.
- Ш.198. Шамшина І. Організаційно-правові питання юридичної відповідальності працівників у сфері охорони праці / І. Шамшина // Право України. – 2001. – № 9. – С. 54–56.
- Ш.199. Шашкова-Журавель І. О. Міжнародно-правові аспекти охорони праці / І. О. Шашкова-Журавель // Наукові праці МАУП. – 2012. – № 1 (32). – С. 210–215.
- Ш.200. Швець Н. До питання про правові наслідки участі у страйках / Н. Швець // Право України. – 2009. – № 11. – С. 139–144.
- Ш.201. Швець Н. М. Проблемні аспекти трудової правосуб'єктності працівників / Н. М. Швець // Підприємництво, госп-во і право. – 2013. – № 3. – С. 64–68.
- Ш.202. Шевченко В. В. Альтернативные концепции оплаты труда в условиях экономики Украины / В. В. Шевченко // Наукові праці ДНТУ. Серія: економічна. – 2011. – Вип. 39–2. – С. 110–115.
- Ш.203. Шевченко Д. В. Реформа трудового законодавства: правова модель вирішення колективних трудових спорів, конфліктів в Україні / Д. В. Шевченко // Часопис Київського університету права. – 2014. – №1. – С. 219–222.

- Ш.204. Шевченко О. А. Окремі аспекти правового регулювання робочого часу працівників органів внутрішніх справ / О. А. Шевченко // Публічне право. – 2012. – № 1. – С. 308–313.
- Ш.205. Шестаков Л. Н. Протокол № 9 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод / Л. Н. Шестаков // Вестник Московского университета. – 1992. – № 6. – С. 46–50.
- Ш.206. Шимановська Р. Державні механізми регулювання заробітної плати в сучасних умовах / Р. Шимановська // Зб. наук. пр. НАДУ при Президентові України. – К.: НАДУ, 2009. – № 2. – С. 118–126.
- Ш.207. Щербина В. І. Правовий статус профспілок: історія і перспективи / В. І. Щербина // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 32–43.
- Ш.208. Щербина В. І. Функції трудового права / В. І. Щербина. – Д.: Академія митної служби України, 2007. – 426 с.
- Ш.209. Щербина В. Підстави притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності / В. Щербина // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 53–56.
- Ш.210. Щирба І. Тарифна система як основа оплати праці на підприємстві / І. Щирба // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 57–64.
- Ш.211. Щотова Ю. Проблема правового статусу виборного органу первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі або організації / Ю. Щотова // Публічне право. – 2013. – № 1. – С. 218–225.
- Ш.212. Юровська В. В. Правове регулювання працевлаштування безробітних в законодавстві України / В. В. Юровська // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія Право. – 2012. – Вип. 13. – С. 115–117.
- Ш.213. Юшко А. М. Удосконалення законодавства про заохочення працівників / А. М. Юшко // Актуальні питання інноваційного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 48–52.
- Ш.214. Юшко А. М. Удосконалення правових гарантій працівників при вивільненні у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці / А. М. Юшко // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр.; за ред. Л. І. Лазор. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2013. – № 27. – С. 628–638.
- Ш.215. Юшко А. М. Шляхи впровадження Закону України «Про зайнятість населення» / А. М. Юшко // Актуальні проблеми права: Зб теорія і практика: зб. наук. пр. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля, 2013. – № 26. – С. 638–644.
- Ш.216. Якушев І. Правосуб'єктність в теорії трудового права України / І. М. Якушев // Право України. – 2008. – № 3. – С. 36–39.
- Ш.217. Ярошенко О. М. Державна політика у сфері зайнятості: деякі аспекти / О. М. Ярошенко // Пробл. законності. – 2009. – Вип. 101. – С. 66–72.
- Ш.218. Ярошенко О. М. Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця: недоліки та шляхи їх усунення / О. М. Ярошенко // Розвиток законодавства про працю і соціальне забезпечення: здобутки і проблеми: тези доп. та наук. повідомл. учасн. IV Міжнар. наук.-прак. конф. – Х.: Право, 2012. – С. 62–69.
- Ш.219. Ярошенко О. М. Основні ознаки відсторонення працівника від роботи: на прикладі відмінностей від суміжних правових явищ // Публічне право. – 2013. – № 1 (9). – С. 192–199.
- Ш.220. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія / О. М. Ярошенко. – Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. – 456 с.
- Ш.221. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія / О. М. Ярошенко. – Х., 2006. – С. 18.

### **Інформаційні ресурси**

1. Освітній сайт Київського національного університету будівництва і архітектури. Сторінка кафедри політичних наук і права. Дисципліна «Конституційне право України». URL: <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php.id=1281>.
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.mlsp.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
6. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>
7. Комп'ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/>.